

Piekarski, Michał

Działalność polskich i ukraińskich wychowanków lwowskiej szkoły muzykologicznej (do 1939 roku)

Rozprawy z Dziejów Oświaty 47, 73-108

2010

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Michał Piekarski

Warszawa

Działalność polskich i ukraińskich wychowanków lwowskiej szkoły muzykologicznej (do 1939 roku)¹

Organizacja Zakładu Muzykologii na Uniwersytecie Lwowskim

Uniwersytet Lwowski posiada długą i bogatą tradycję sięgającą roku 1661 r., gdy Jan Kazimierz nadał lwowskiemu Kolegium Jezuitów godność akademii. W wyniku przyłączenia w 1772 r. Lwowa do Austrii, cesarz Franciszek I podpisał w 1817 r. nowy akt fundacji Uniwersytetu Lwowskiego². Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, decyzją rządową z listopada 1919 r. nadano uczelni imię jej założyciela – Jana Kazimierza, które nosiła do 1939 r.³ W ciągu kolejnych lat zdołano uporać się także z trudnościami lokalowymi uczelni, której przekazano na mocy ustawy sejmowej uchwalonej w 1923 r. reprezentacyjny gmach dawnego Sejmu Galicyjskiego i byłego Wydziału Krajowego⁴. Od roku akademickiego 1924/1925 Uniwersytet podzielony był na 5 wydziałów: Teologiczny, Pra-

¹ Niniejszy artykuł stanowi fragment pracy magisterskiej pt. *Polskie i ukraińskie środowisko Zakładu Muzykologii Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie*, napisanej w Studium Europy Wschodniej UW w roku 2010 pod kierunkiem prof. dr hab. Leszka Zasztowta.

² W 1783 akademia została skasowana wraz z klasztorem jezuitów, na jej miejsce zaś powołano w 1784 r. świecki Uniwersytet Józefiński, w latach 1805–1817 działający jako półwyższe Liccum Lwowskie. F. Jaworski, *Uniwersytet Lwowski*, Lwów 1912, s. 20–71.

³ J. Draus, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie. Portret kresowej uczelni*, Kraków 2006, s. 14.

⁴ *Historia nauki polskiej*, red. B. Suchodolski, t. V, cz. 1, Wrocław 1992, s. 109–110. J. Draus podaje, że gmach ten przekazano Uniwersytetowi już w lutym 1920 r.

wa, Humanistyczny, Matematyczno-Przyrodniczy oraz Lekarski. W roku akademickim 1938/39 lwowska uczelnia liczyła 104 katedry, gdzie pracowało łącznie 196 wykładowców. Godność rektora Uniwersytetu Jana Kazimierza pełnili m.in. prof. Jan Kasprowicz, prof. Juliusz Makarewicz, prof. Jan Czekanowski, prof. Roman Longchamps de Bérier⁵.

Początki muzykologii na lwowskiej uczelni sięgają roku 1912 i związane są z objęciem docentury przez Adolfa Chybińskiego, absolwenta tej dyscypliny na Uniwersytecie w Monachium. Sama muzykologia, czyli dziedzina nauki zajmująca się muzyką, zrodziła się w Austrii w końcu XIX w.⁶ W poprzednich stuleciach, na niektórych uniwersytetach obecne były jedynie wykłady z teorii muzyki, które w dobie Oświecenia, a ostatecznie w okresie rządów austriackich, zostały usunięte. Stało się tak m.in. na Akademii Krakowskiej, mimo że tradycja prowadzenia tam takich wykładów sięgała XV w.⁷ Należy zaznaczyć, że edukacją muzyczną zajmowano się także w zakładanych już od początku XIX w. konserwatoriach⁸, jednak tego rodzaju szkoły nie miały nigdy charakteru uczelni wyższych, nadających stopnie naukowe. Inna bowiem była ich rola – kształcenie w zakresie gry na instrumencie, śpiewu, kompozycji, dyrygowania. Nie podejmowano tam natomiast profesjonalnej działalności naukowej, czym od samego początku zajmuje się właśnie muzykologia.

Adolf Chybiński (ur. 29 kwietnia 1880 r. w Krakowie, zm. 31 października 1952 r. w Poznaniu), po okresie studiów w Krakowie w zakresie filologii klasycznej i germanistyki oraz odebranej tam nauce gry na fortepianie, w latach 1904–1908 odbył w Monachium studia muzykologiczne pod kierunkiem Adolfa Sandbergera⁹. Studia zagraniczne umożliwiło Chybińskiemu stypendium Galicyjskiego Wydziału Krajowego udzielone dzięki poparciu Leona Pinińskiego, namiestnika Galicji w latach 1898–1903¹⁰.

⁵ J. Draus, *op. cit.*, s. 21–25.

⁶ Podwaliny metodologiczne dla muzykologii stworzył Guido Adler (1855–1941), z którego inicjatywy powstał w 1898 r. Instytut Historii Muzyki na Uniwersytecie Wiedeńskim, stanowiący wzór dla zakładów i instytutów muzykologii powstających wkrótce także w innych ośrodkach. Adler dokonał także podziału dyscypliny na muzykologię historyczną (historia muzyki) i systematyczną (teoria muzyki, estetyka, psychologia, pedagogika i etnografia). Zob. E. Dziębowska, *Adler Guido*, [w] *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. eadem, t. 1, Kraków 1979, s. 11.

⁷ *Historia nauki polskiej*, red. B. Suchodolski, t. IV, cz. 1–2, Wrocław 1987, s. 112.

⁸ Na początku XIX w. powstawały pierwsze tego rodzaju szkoły świeckie. Szkoły muzyczne prowadzone przez Kościół, będące często jednocześnie sierocińcami, istniały już we Włoszech w pierwszej połowie XVI w.

⁹ Temat pracy doktorskiej: *Beiträge zur Geschichte des Taktschlegens und des Kapellmeisteramtes in der Epoche der Mensuralmusik*. Z. M. Szweykowski, *Chybiński Adolf*, [w] *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębowska, t. 2, Kraków 1984, s. 197.

¹⁰ A. Chybiński, *W czasach Straussa i Tetmajera. Wspomnienia*, Kraków 1959, s. 110.

W Monachium Adolf Chybiński pobierał także prywatne lekcje kompozycji u Ludwiga Thuillego¹¹. W stolicy Bawarii miał także okazję poznać i zawrzeć znajomość z przebywającymi tam często młodopolskimi kompozytorami, jak Grzegorz Fitelberg, Mieczysław Karłowicz, Ludomir Różycki, Apolinary Szeluto oraz Karol Szymanowski. Z wieloma z nich połączyła go później przyjaźń¹².

We Lwowie Adolf Chybiński pojawił się po raz pierwszy w 1902 r., wygłaszając odczyt poprzedzający koncert kompozytorski Richarda Straussa¹³. Nawiązał także później kontakt z „Gazetą Lwowską”, pracując jako stały korespondent z Monachium. W tym czasie Lwów, będący stolicą Galicji i Lodomerii, stanowił ważny i prężnie rozwijający się ośrodek szkolnictwa muzycznego, gdzie do najważniejszych należały trzy (dwie polskie i jedna ukraińska) profesjonalne szkoły muzyczne: Konserwatorium Muzyczne Galicyjskiego Towarzystwa Muzycznego (założone w 1853 r.; po 1919 r. Konserwatorium Polskiego Towarzystwa Muzycznego [dalej GTM-PTM]), Lwowski Instytut Muzyczny (założony w 1902 r., od 1931 r. noszący imię Karola Szymanowskiego) oraz Wyższy Instytut Muzyczny im. Mykoły Łysenki [dalej WIM], założony w 1903 r.¹⁴ Intensywnie rozwijało się też samo miasto, w którym liczba mieszkańców wzrosła z prawie 157 000 w 1900 r. do ponad 201 000 w 1910 r.¹⁵

Dzięki przychylności prof. Jana Bołoz-Antoniewicza, prof. Jana Kasprowicza oraz prof. Wilhelma Bruchnalskiego, dziekana Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego, proponującego Adolfowi Chybińskiemu objęcie docentury, w 1912 r. przybył on ostatecznie do Lwowa, gdzie otrzymał habilitację¹⁶. Podczas obrony, z powodu braku profesora muzykologii na Uniwersytecie Lwowskim, dyskusję z Chybińskim prowadził Guido Adler z Uniwersytetu w Wiedniu¹⁷.

W październiku 1912 r. Ministerstwo Oświaty zatwierdziło kandydaturę Adolfa Chybińskiego jako wykładowcy historii i teorii muzyki na Uniwer-

¹¹ Z. M. Szweykowski, *op. cit.*, s. 197.

¹² *Księga Pamiątkowa ku czci Prof. Adolfa Chybińskiego w 70-lecie urodzin*, Kraków 1950, s. 12.

¹³ A. Chybiński, *W czasach Straussa*, s. 43.

¹⁴ We Lwowie funkcjonował także szereg mniejszych szkół, nieraz reprezentujących równie wysoki poziom nauczania, m.in. szkoła Heleny Ottawowej oraz szkoła Sabiny Kasparówny.

¹⁵ K. Wnęk, L. A. Zyblikiewicz, E. Callahan, *Ludność nowoczesnego Lwowa w latach 1857–1938*, Kraków 2006, s. 263.

¹⁶ Z. M. Szweykowski, *op. cit.*, s. 197; *Księga Pamiątkowa*, s. 13; A. Chybiński, *W czasach Straussa*, s. 145, 168–169. Temat rozprawy habilitacyjnej: *Teoria menzuralna w polskiej literaturze muzycznej pierwszej połowy XVI wieku*.

¹⁷ E. Ochwat, *Zakład Muzykologii na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie w latach 1912–1939*, dysertacja doktorska napisana pod kierunkiem prof. Józefa Mandziuka,

sytecie Lwowskim, gdzie od listopada prowadził zajęcia jako docent prywatny¹⁸. Wykład inauguracyjny Chybińskiego nosił tytuł „Uniwersytet a muzyka”¹⁹. W ten sposób zapoczątkowana została działalność późniejszego Zakładu Muzykologii istniejącego do końca 1939 r.²⁰ Miało to miejsce w 14 lat po utworzeniu na Uniwersytecie w Wiedniu pierwszego w historii Instytutu Historii Muzyki, a w niecały rok po tym, jak Zdzisław Jachimecki²¹ zorganizował w 1911 r. Seminarium (później Katedrę) Historii i Teorii Muzyki na Uniwersytecie Jagiellońskim. Latem 1913 r. lwowski Zakład ostatecznie został przygotowany do pracy jako autonomiczna instytucja naukowo-pedagogiczna, działająca na wzór niemieckich jednoosobowych katedr muzykologii²². W okresie międzywojennym muzykologia obecna była na trzech polskich uniwersytetach: we Lwowie, Krakowie i Poznaniu, gdzie katedrę utworzono w 1919 r. staraniem Łucjana Kamińskiego.

W 1917 r. Adolf Chybiński otrzymał tytuł profesora nadzwyczajnego, w 1921 r. zwyczajnego, a w 1929 r. został powołany na członka-korespondenta Polskiej Akademii Umiejętności. Przez szereg lat sprawował także funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego UJK, stojąc często na czele komisji przeprowadzających egzaminy magisterskie. W latach 1916–1927 pełnił jednocześnie obowiązki profesora Konserwatorium GTM-PTM w zakresie harmonii, kontrapunktu i historii muzyki. Był także autorem ponad 650 publikacji z dziedziny historii muzyki polskiej, polskiej muzyki współczesnej i etnomuzykologii (zwłaszcza dotyczących Podhala), zaś w 1928 r. zainicjował ukazywanie się serii Wydawnictwo Dawnej Muzyki Polskiej, zajmującej się opracowywaniem źródeł dawnej muzyki polskiej, która istnieje po dziś dzień. Jako jeden z pierwszych odkrył talent Karola Szymanowskiego i Mieczysława Karłowicza. Adolf Chybiński za działalność na polu naukowym i pedagogicznym został odznaczony w 1929 r. Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta, będąc pierwszym muzykologiem otrzymującym tak wysokie odznaczenie państwowe²³.

Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2007, s. 86; A. Chybiński, *Wczasach Straussa*, s. 168.

¹⁸ E. Ochwat, *op. cit.*, s. 86.

¹⁹ Ibidem, s. 87.

²⁰ S. Łobaczewska, *Muzykologia polska, [w:] Muzyka polska*, red. M. Gliński, Warszawa 1927, s. 148. W materiałach źródłowych występują nieścisłości terminologiczne – spotykamy się tam z nazwami „Zakład”, „Katedra” oraz „Instytut”. Elżbieta Ochwat zwróciła uwagę, że używanie określeń „Zakład” i „Katedra” jako synonimów było zgodne z europejską terminologią z dziedziny oświaty. Zob. E. Ochwat, *op. cit.*, s. 80.

²¹ Zdzisław Jachimecki (1882 Lwów – 1953 Kraków), ukończył Konserwatorium GTM oraz muzykologię w Wiedniu u G. Adlera, do 1939 r. kierował muzykologią na UJ, w 1945 r. powrócił na to stanowisko.

²² E. Ochwat, *op. cit.*, s. 88.

²³ Z. M. Szweykowski, *op. cit.*, s. 197.

Początkowo Adolf Chybiński prowadził zajęcia w budynku Starego Uniwersytetu przy ul. św. Mikołaja, zaś powstały niedługo później, latem 1913 r., Zakład Muzykologii wchodził w skład Wydziału Filozoficznego i mieścił się przy pobliskiej ul. Długosza 27, na parterze budynku Zakładu Fizyki, gdzie na zajęcia uczęszczało już kilkanaście osób²⁴. Mimo to, Adolf Chybiński musiał z własnego budżetu dołożyć się do kupna fortepianu, który został tam wstawiony²⁵. W związku z przekazaniem Uniwersytetowi budynku po dawnym Sejmie Galicyjskim, w latach dwudziestych Zakład przeprowadził się do nowych, obszerniejszych pomieszczeń mieszczących się przy ul. Mickiewicza 5 (obecnie вул. Листопадового Чину) na parterze, gdzie działał do końca 1939 r.²⁶ Od samego początku kompletowana była także biblioteka, zawierająca książki, druki muzyczne oraz czasopisma, której początek dał sam Adolf Chybiński, ofiarowując w tym celu cały własny, znaczny już księgozbiór²⁷.

Począwszy od 1924 r. Zakład Muzykologii wchodził w skład nowo powstałego Wydziału Humanistycznego. Nauka trwała 4 lata²⁸. Początkowo, jak w przypadku innych kierunków, studia wieńczyło napisanie pracy doktorskiej. W wyniku kolejnych zmian w przepisach dotyczących szkolnictwa wyższego, w 1924 r. wprowadzono stopień magistra, poprzedzający stopień doktora, ale oczywiście osoby, które rozpoczęły studia wcześniej, kontynuowały je według dawnych zasad²⁹. Na ten elitarny kierunek przyjmowano niewielką liczbę studentów. Bywały lata, gdy łącznie na wszystkich 4 kursach uczyło się tylko 8–10 osób³⁰. Aby zostać zakwalifikowanym, należało złożyć pomyślnie egzamin wstępny ze znajomości ła-

²⁴ Wyróżniało to zdecydowanie ośrodki lwowski od krakowskiego, gdzie mimo formalnego założenia placówki już w 1911 r., aż do okresu wojny nie udało się zapewnić odpowiednich pomieszczeń dla prowadzenia zajęć dydaktycznych. Z. Jachimecki, *Muzykologia i piśmiennictwo muzyczne w Polsce*, Kraków 1948, s. 36.

²⁵ Zajęcia ilustrowano przykładami muzycznymi wykonywanymi na fortepianie przez studentów muzykologii (m.in. przez Stefanię Łobaczewską), samego Chybińskiego lub specjalnie zaangażowanego profesora konserwatorium (np. sonaty fletowe J. S. Bacha wykonywał prof. Antoni Spatt). A. Chybiński, *W czasach Straussa*, s. 159–160.

²⁶ *Księga Pamiątkowa*, s. 15. Jako moment przeniesienia Zakładu na ul. Mickiewicza 5 podawany jest również rok akademicki 1916/1917 (E. Ochwat, *op. cit.*, s. 90), jednak wydaje się, że miało to miejsce dopiero później, po przekazaniu Uniwersytetowi gmachu po Sejmie Galicyjskim, co ostatecznie nastąpiło dopiero w 1928 r.

²⁷ *Księga Pamiątkowa*, s. 14.

²⁸ Zgodnie z programem studiów, jednak w latach międzywojennych nagminną praktyką, nieobcą także studentom muzykologii, było przeciąganie studiów. J. Tomaszewski, Z. Landau, *Polska w Europie i świecie 1918–1939*, Warszawa 2005, s. 267.

²⁹ Egzaminacje magisterskie wprowadzono w 1928 r. Na lwowskiej uczelni pierwsze prace magisterskie w zakresie muzykologii pochodzą zaś z roku 1931.

³⁰ Л. Мазепа, Т. Мазепа, *Шлях до Музичної Академії у Львові*, т. I, Львів 2003, s. 259.

ciny, dwóch języków nowożytnych, propedeutyki teorii muzyki oraz nauki harmonii³¹.

Dzięki wieloletniej naukowej i dydaktycznej pracy Adolfa Chybińskiego zapoczątkowana została działalność lwowskiej szkoły muzykologicznej. Cechą charakterystyczną absolwentów było szerokie rozeznanie humanistyczne, szukanie historycznej perspektywy w badaniu muzycznych zjawisk³². W badaniach nad gatunkami muzycznymi opierano się na szczegółowej metodzie analitycznej, w której utwór muzyczny rozpatrywano jako dzieło sztuki posiadające własną strukturę³³. Właściwa dla tej szkoły była niechęć do uogólnień, co odróżniało ją od muzykologii krakowskiej³⁴. Oprócz tego do ważnych zadań należały: praca edytorska, inwentaryzacja zabytków muzycznych i organizacja ich systematycznych badań, czego rezultatem były liczne artykuły w czasopismach muzycznych.

W roku akademickim 1936/37 było w sumie 11 studentów, a Zakład liczył 4 pracowników³⁵. Przy tak kameralnej atmosferze panowały bardzo bliskie relacje zarówno pomiędzy studentami, jak studentami i wykładowcami, co w pełni odzwierciedlało relacje mistrz – uczeń. Fakt ten podkreśla Anna Czekanowska, która, choć studiowała pod kierunkiem Adolfa Chybińskiego dopiero na Uniwersytecie w Poznaniu, zaznacza, że pod wieloma aspektami proces dydaktyczny był podobny do ugruntowanego na UJK³⁶. Oprócz Adolfa Chybińskiego, w Zakładzie pracowali jako asystenci lub starsi asystenci: Bronisława Wójcikówna³⁷ (w latach 1919–1925), Adam Mitscha³⁸ (1921?–1929), ks. Hieronim Feicht³⁹ (1925–1926), Maria Szczepań-

³¹ *Księga Pamiątkowa*, s. 15.

³² У. Граб, *Львівська музикологічна школа Адольфа Хибінського як цілісний науково-дослідний напрям у польському та українському музикознавстві*, [w] *Musica Galiciana*, red. M. Wierzbieniec, t. X, Rzeszów 2007, s. 30–31.

³³ Ibidem, s. 32.

³⁴ E. Ochwat, *op. cit.*, s. 161.

³⁵ J. Мазепа, Т. Мазепа, *op. cit.*, t. 1, s. 259.

³⁶ A. Czekanowska, *Ze wspomnień o profesorze Adolfie Chybińskim*, „Sacculum Christianum”, Warszawa 2002, s. 169.

³⁷ Bronisława Wójcik-Keuprulian (1890 Lwów – 1938 Warszawa), kształciła się w Konserwatorium GTM. Na Uniwersytecie Lwowskim studiowała muzykologię, matematykę i filozofię. Habilitację uzyskała na UJ (1934).

³⁸ Adam Mitscha (także Micza, 1892 Przemyśl – 1992 Bielsko-Biała), kształcił się w Konserwatorium GTM, na UJK ukończył prawo i muzykologię, gdzie pracował jako asystent. Wykładał także w Konserwatorium PTM. Od 1929 r. wykładowca Państwowego Konserwatorium Muzycznego w Katowicach, gdzie pracował także po wojnie.

³⁹ Ks. Hieronim Feicht (1894 Mogiła – 1967 Warszawa), kształcił się muzycznie w Krakowie u B. Wallek-Walewskiego. Na Wydziale Teologicznym UJK prowadził także wykłady z chorału gregoriańskiego. W 1926 r. został przeniesiony do Wilna na stanowisko dyrektora Seminarium Księży Misjonarzy. W latach 1946–1952 kierował Katedrą Muzykologii na Uniwersytecie we Wrocławiu; po jej likwidacji przeniesiony służbowo do Warszawy, do pracy w Zakładzie Muzykologii UW.

ska⁴⁰ (1926–1939), Jan Józef Dunicz⁴¹ (1934–1939)⁴². Należy wspomnieć, że w międzywojennym Lwowie działali także muzykolodzy będący absolwentami zagranicznych uczelni, niezwiązani z Zakładem prowadzonym przez Adolfa Chybińskiego. Należeli do nich Seweryn Barbag⁴³, Józef Koffler⁴⁴, Stanisław Ludkiewicz⁴⁵ i Adam Sołtys⁴⁶.

W Zakładzie Muzykologii studiowali przedstawiciele różnych narodowości. Było to zjawiskiem całkowicie naturalnym, zważywszy na wielonarodowy charakter II Rzeczypospolitej oraz samego Lwowa, w którym w 1931 r., na ponad 310 tys. mieszkańców, mieszkało ponad 198 000 osób polskojęzycznych (63%), 75 000 (24%) deklarujących jako język ojczysty jidysz („żydowski”) lub hebrajski, 35 000 ukraińskojęzycznych (11%) oraz 3000 innych (w tym 2 000 niemieckojęzycznych)⁴⁷. Należy zwrócić uwagę, że duża część społeczności żydowskiej zaliczała się do grupy polskojęzycznej (ok. 24 000)⁴⁸. Nigdzie indziej w międzywojennej Polsce asymilacja kulturowa wśród Żydów nie rozwinęła się na tak szeroką skalę⁴⁹. Proces ten zachodził coraz wyraźniej już od lat sześćdziesiątych XIX w.⁵⁰ W środowisku naukowym i artystycznym Lwowa widoczny był bardzo duży udział społeczności żydowskiej. Liczna we Lwowie inteligencja żydowska bardzo często posługiwała się językiem polskim jako ojczystym⁵¹. To samo odnosiło się zazwyczaj do osób pochodzenia ormiańskiego, czeskiego lub austriackiego.

Także wśród studentów wyodrębnić można dwie wyraźnie zarysowane grupy – studentów polskich (różnego pochodzenia narodowościowego) oraz studentów ukraińskich, bowiem właśnie inteligencja ukraińska,

⁴⁰ Maria Szczepańska (1902 Złoczów – 1962 Poznań), kształciła się w Konserwatorium GTM. Asystentka w Zakładzie Muzykologii UJK. W 1946 r. opuściła Lwów, znajdując zatrudnienie w Katedrze Muzykologii UAM w Poznaniu.

⁴¹ Jan Józef Dunicz (1910 Lwów – 1944 Dora k. Nordhausen), absolwent Konserwatorium PTM oraz polonistyki i muzykologii UJK. Podczas studiów bibliotekarz w Zakładzie Muzykologii UJK, później asystent. Prowadził także audycje dla Lwowskiego Radia. Podczas wojny działał w konspiracji.

⁴² J. Mazepa, T. Mazepa, *op. cit.*, t. I, s. 266.

⁴³ Seweryn Barbag (1891 Przemyślany – 1944 Świder), kompozytor, ukończył muzykologię w Wiedniu u G. Adlera, wykładowca IM im. K. Szymanowskiego we Lwowie.

⁴⁴ Józef Koffler (1896 Stryj – 1943 k. Wieliczki), kompozytor (dodekafonista) pochodzenia żydowskiego, muzykologię ukończył w Wiedniu u G. Adlera, wykładowca Konserwatorium PTM.

⁴⁵ Stanisław Ludkiewicz (1879 Jarosław – 1979 Lwów), ukraiński kompozytor, muzykologię ukończył w Wiedniu u G. Adlera, wykładowca WIM im. Łysenki we Lwowie.

⁴⁶ Adam Sołtys (1890 Lwów – 1968 Lwów), kompozytor, muzykologię ukończył w Berlinie u J. Wolfa, wykładowca i dyrektor (1929–1939) PTM i Konserwatorium we Lwowie.

⁴⁷ K. Wnęk, L. A. Zyblikiewicz, E. Callahan, *op. cit.*, s. 263.

⁴⁸ Ibidem, s. 92.

⁴⁹ G. Mazur, *Życie polityczne polskiego Lwowa 1918–1939*, Kraków 2007, s. 78.

⁵⁰ E. Jones, *Żydzi Lwowa w okresie okupacji 1939–1945*, Łódź 1999, s. 12.

⁵¹ Ibidem, s. 14–15.

zgodnie ze swoimi aspiracjami, zazwyczaj wyraźnie wyodrębniła się pod względem kulturowym.

Liczbę i pochodzenie narodowe studentów Zakładu Muzykologii w okresie międzywojennym ilustruje tabela nr 1.

Tabela 1
**Studenci i absolwenci Zakładu Muzykologii
 Uniwersytetu Lwowskiego⁵²**

Imię, nazwisko	Narodowość/ pochodzenie	Rok obrony pracy/ ostatni rok studiów*
1. Bronisława Wójcik-Keuprulian	Polka/ormiańskie	1917
2. Adam Mitscha	Polak/czeskie	1921?
3. Hieronim Feicht	Polak	1925
4. Maria Szczepańska	Polka	1926
5. Zofia Lissa	Polka/żydowskie	1929
6. Stefania Łobaczewska	Polka/belgijskie i ormiańskie	1929
7. Irena Spiegel-Hüssowa		1930
8. Józef (Osyp) Chomiński	Ukraińiec/ukraińskie i polskie	1931
9. Jerzy Freiteier	Polak/żydowskie	1931
10. Jakiw (Jakub) Kozaruk	Ukraińiec	1931
11. Erazm Łańcucki		1931
12. Antonina Wozaczyńska		1931
13. Wilhelmina Bagarówna		1932
14. Jan Józef Dunicz	Polak	1932
15. Anna Hornung-Porębowiczowa		1932
16. Helena Kasperek		1932
17. Maria Ramert-Muszyna		1932
18. Borys Kudryk	Ukraińiec	1932
19. Zbigniew Liebhart		1932
20. Anna Kolischer-Kapuścińska		1933
21. Tadeusz Głodziński		1933
22. Jarosława Kołodij	Ukraińska	1935
23. Maria Biłyńska	Ukraińska	1936
24. Mirosław Antonowicz	Ukraińiec	1939*
25. Osyp (Józef) Zaleski	Ukraińiec	?
26. Stefania Turkiewicz- -Łukijanowicz	Ukraińska	ok. 1932*
27. Jarosław Marynowicz	Ukraińiec	1939*
28. Wołodymyr Bożyk	Ukraińiec	1930–1931*

⁵² Tabela sporządzona na podstawie: E. Ochwat, *op. cit.*, s. 128–130; Л. Мазепа, Т. Мазепа, *op. cit.*, t. I, s. 268–269; У. Граб, *Адольф Хибінський – творець кафедри музикології Львівського університету*, [w] *Musica Humana*, red. Ф. Ясіновський, t. I, Львів 2003, s. 35–45; *Księga pamiątkowa*, s. 48–49.

Trudności związane z transliteracją imion i nazwisk ukraińskich na język polski rozwiązano poprzez zastosowanie najczęściej stosowanej pisowni w literaturze przedmiotu, w tym przede wszystkim w artykule U. Hrab, *Ukraińscy uczniowie Adolfa Cobyńskiego*, [w] *Musica Galiciana*, red. G. Oliwa, t. XII, Rzeszów 2010, s. 129–139.

Zakład Muzykologii ukończyło 23 absolwentów, w tym 18 narodowości polskiej, żydowskiej i innych (łącznie 78%) oraz 5 Ukraińców (22%)⁵³. Wskazuje to na dość duże zainteresowanie ostatniej grupy tym właśnie kierunkiem studiów, zwłaszcza biorąc pod uwagę liczbę ukraińskojęzycznych mieszkańców Lwowa, stanowiących w 1931 r. 11%⁵⁴. Ze względu na to, że nie da się dokładnie ustalić, ilu uczyło się Żydów, nie można także obliczyć, jak wielu Polaków ukończyło tam edukację, zwłaszcza że wiele osób żydowskiego pochodzenia trwale zapisało się jako polscy muzycy i muzykolodzy, natomiast informacje na temat ich pochodzenia bywały świadomie pomijane⁵⁵. Biorąc jednak pod uwagę, jak wielu Żydów kształciło się muzycznie, pobierając edukację w polskich konserwatoriach muzycznych we Lwowie, można uznać, że także w samym Zakładzie Muzykologii stanowili oni bardzo znaczącą grupę. W sumie w Zakładzie uczyło się 10 Ukraińców. Ponieważ jednak nie jest znana całkowita liczba pozostałych studentów (np. Polaków, którzy edukacji nie ukończyli), nie jest możliwe obliczenie, jaki procent wszystkich studentów stanowili sami Ukraińcy. Z całą pewnością istniała, w porównaniu z liczbą absolwentów, dużo większa grupa osób, które jedynie studiowały muzykologię (zwłaszcza na niższych latach), ale jej nie ukończyły, na co wskazywała Zofia Lissa stwierdzając, że z 7 osób przyjętych razem z nią na pierwszy rok studiów, do końca dotrwała tylko ona jedna⁵⁶. Ciekawą proporcję pokazują dane na temat struktury płci absolwentów muzykologii, bowiem figurowało wśród nich 13 kobiet (57%) i 10 mężczyzn (43%), co świadczy o popularności tego kierunku wśród kobiet. Dane te nie dziwią, jeśli wziąć pod uwagę, że we wszystkich lwowskich konserwatoriach muzycznych kobiety znacznie przeważały liczbowo nad mężczyznami.

Działalność polskich studentów i absolwentów⁵⁷

Do głównej działalności muzykologów, poza prowadzeniem badań naukowych, należy piśmiennictwo oraz czasopiśmiennictwo muzyczne. Oprócz tego warto wymienić pracę dydaktyczną i artystyczną.

⁵³ Warto także wymienić Nestora Niżankowskiego (Ukraińca), który choć nie studiował formalnie w Zakładzie Muzykologii, to w latach 1913–1914 pobierał prywatne lekcje u Adolfa Chybińskiego, utrzymując ze swoim profesorem bardzo bliskie relacje. A. Chybiński, *W czasach Straussa*, s. 157.

⁵⁴ K. Wnęk, L. A. Zyblikiewicz, E. Callahan, *op. cit.*, s. 263.

⁵⁵ E. Nidecka, *Lwowscy muzycy pochodzenia żydowskiego*, [w] *Musica Galiciana*, t. X, s. 36.

⁵⁶ „Kwartalnik Muzyczny” 1949, nr 25.

⁵⁷ W celu przedstawienia działalności studentów różnej narodowości, szerzej opisano 7 studentów polskich (różnego nieraz pochodzenia narodowościowego) oraz możliwie wielu studentów ukraińskich, dzięki istnieniu obfitej literatury przedmiotu w języku ukraińskim.

W latach międzywojennych w Polsce wydawano od ok. 600 do ponad 3000 czasopism rocznie. Regres spowodowany I wojną światową został zażegnany już na początku lat dwudziestych. Pomimo to, kondycja prasy pod względem ekonomicznym wciąż ulegała wahaniom, co niewątpliwie wiązało się z generalnymi tendencjami gospodarki państwa polskiego⁵⁸. Nowo powstałych czasopism przeważnie jednak nie udawało się utrzymać na rynku dłużej niż 2–4 lata. To samo dotyczyło czasopism muzycznych, choć zdarzały się wyjątki, do których zaliczyć można katowickiego „Śpiewaka Śląskiego” (1920–1939), najdłużej wydawane czasopismo muzyczne w międzywojennej Polsce.

W latach 1918–1939 Lwów znajdował się w grupie czterech najważniejszych ośrodków wydawniczych w Polsce, obok Warszawy, Poznania i Krakowa. We wspomnianych latach ukazywały się tam łącznie 904 czasopisma w języku polskim⁵⁹. Wśród nich były czasopisma posiadające już długoletnią tradycję, jak: „Gazeta Lwowska” (1811–1944), „Kurier Lwowski” (1883–1935), „Słowo Polskie” (1896–1946). W „Gazecie Lwowskiej” jako wieloletnia recenzentka muzyczna pracowała Stefania Łobaczewska⁶⁰. W badanym okresie, we Lwowie powstało 7 periodyków o tematyce muzycznej, z czego część miała charakter efemeryczny⁶¹, mimo że samo miasto było jednym z największych ośrodków wydawniczych w Polsce.

Lwowscy muzykolodzy publikowali przede wszystkim w czasopiśmie warszawskich, a dopiero potem lwowskich. Duża liczba publikacji ukazujących się w Warszawie spowodowana była z jednej strony brakiem odpowiedniego forum na miejscu oraz, jak się wydaje, faktem, że w Warszawie nie istniał zakład muzykologii mogący stanowić konkurencję.

Szczególną rolę w piśmiennictwie muzycznym pierwszej połowy XX w. pełnił „Kwartalnik Muzyczny”, wydawany zarówno przed I wojną jak i po jej zakończeniu. W latach 1911–1914 ukazywał się jako organ Sekcji Naukowej Warszawskiego Towarzystwa Muzycznego. Było to pierwsze polskie czasopismo, na łamach którego wypracowany został model piśmiennictwa naukowo-muzykologicznego⁶². Funkcję redaktora pełnił Ro-

⁵⁸ A. Paczkowski, *Prasa polska w latach 1918–1939*, Warszawa 1980, s. 406–408.

⁵⁹ J. Jarowiecki, *Prasa we Lwowie w latach Drugiej Rzeczypospolitej*, [w] *Lwów, miasto, społeczeństwo, kultura*, red. H. W. Żaliński, t. I, Kraków 1996, s. 151.

⁶⁰ Stefania Łobaczewska, z domu Festenburg (1888 Lwów – 1963 Kraków), kształciła się w Konserwatorium GTM, muzykologię studiowała zarówno we Lwowie, jak i w Wiedniu. Od 1944 r. mieszkała w Krakowie, współorganizując PWSM oraz sprawując funkcję dyrektora Katedry Historii i Teorii Muzyki UJ (1954–1963).

⁶¹ E. Nidecka, *Polskie czasopiśmiennictwo muzyczne Lwowa w pierwszej połowie dwudziestego wieku*, [w] *Musica Galliciana*, red. L. Mazepa, t. IX, Rzeszów 2005, s. 210.

⁶² Z. Jachimecki, *op. cit.*, s. 36–37.

man Statkowski, profesor Konserwatorium Warszawskiego. Najważniejszy udział w redakcji i organizacji pisma miał jednak Henryk Opieński⁶³, który jako obywatel austriacki nie mógł być redaktorem czasopisma wydawanego w zaborze rosyjskim. Z osób związanych z lwowską muzykologią w „Kwartalniku Muzycznym” publikowali: Adolf Chybiński, Stefania Łobaczewska, która w 1912 r. rozpoczęła dopiero studia muzykologiczne, oraz Bronisława Wójcikówna. Wybuch I wojny światowej położył kres ukazowaniu się czasopisma⁶⁴.

W latach 1918–1928 w Polsce istniało ponad 30 czasopism muzycznych rozmaitego charakteru. Nie było jednak ani jednego czasopisma muzykologicznego, dlatego coraz liczniejsze kadry muzykologów polskich musiały z konieczności drukować swe, często bardzo specjalistyczne, prace w periodykach nieodpowiadających swym charakterem, raczej popularnych (jak np. warszawska „Muzyka”). Przyczyn takiego stanu należy szukać przede wszystkim w słabości organizacyjnej grona ówczesnych muzykologów polskich, zajętych „pracą u podstaw”, kształceniem nowych kadr naukowych oraz w zbyt małym zainteresowaniu sprawami muzykologii ze strony czynników oficjalnych⁶⁵. Sytuację pogłębiał dodatkowo antagonizm zaistniały między Adolfem Chybińskim i Zdzisławem Jachimeckim, wynikający z całkowicie różnych koncepcji metodologicznych w badaniach nad historią muzyki⁶⁶. Na temat niezdrowej sytuacji wśród czołowych muzykologów polskich pisał w 1931 r. Mateusz Gliński, redaktor „Muzyki”: „Raz po raz jesteśmy świadkami gwałtownych scysji pomiędzy najwybitniejszymi przedstawicielami nauki o muzyce, scysji gorzących pomieszaniem kwestii fachowo-naukowych ze sprawami natury osobistej. Stosunki takie wykluczają wszelką możliwość spokojnej, systematycznej pracy i płodną wymianę myśli, jaka jest niezbędnym warunkiem postępu w każdej dziedzinie, paraliżują rozwój organizacyjny naszej muzykologii, dyskredytują ją w oczach społeczeństwa”⁶⁷.

W obliczu wzajemnych antagonizmów, pierwsze czasopismo muzykologiczne zostało „powołane do życia niejako na marginesie oficjalnej muzykologii”. W 1928 r., w Warszawie, z inicjatywy Warszawskiego Stowarzyszenia Miłośników Dawnej Muzyki ukazał się pierwszy powojenny nu-

⁶³ Henryk Opieński (1870 Kraków – 1942 Morges), kompozytor, absolwent muzykologii w Lipsku u Hugo Riemanna.

⁶⁴ *Bibliografia polskich czasopism muzycznych*, red. K. Michałowski, t. VIII, oprac. M. Kielanowska-Bronowicz, Kraków 1962, s. 9.

⁶⁵ Ibidem, s. 10.

⁶⁶ Zob. *Troski i spory muzykologii polskiej 1905–1926. Korespondencja między Adolfem Chybińskim i Zdzisławem Jachimeckim*, oprac. K. Winowicz, Kraków 1983.

⁶⁷ „Muzyka” R. I, 1931, nr 1.

mer „Kwartalnika Muzycznego” pod redakcją Adolfa Chybińskiego i Kazimierza Sikorskiego. Patronat Stowarzyszenia nie spowodował jednak, że tematyka poruszana w czasopiśmie ograniczała się tylko do muzyki dawnej, bowiem podejmowano w nim także zagadnienia dotyczące muzyki późniejszej (XIX w.) oraz współczesnej. We wstępie do pierwszego zeszytu napisano: „Będzie to pismo przeznaczone przede wszystkim dla muzyków, pismo ujmujące rozległe zagadnienia muzyczne w sposób poważny, rzeczowy i fachowy”⁶⁸. Wśród prac drukowanych w „Kwartalniku Muzycznym” na uwagę zasługuje publikacja Hieronima Feichta *O „Mszy wielkanocnej” M[arcina] Leopoldy (zm. 1589)*, w której została dokonana szczegółowa analiza dzieła wybitnego polskiego renesansowego kompozytora pochodzącego ze Lwowa⁶⁹. Historyczny charakter „Kwartalnika Muzycznego” urozmaicały zaś artykuły Zofii Lissy⁷⁰, m.in. *Radio we współczesnej kulturze muzycznej*⁷¹. Warta odnotowania jest także publikacja Bronisławy Wójcik-Keuprulian *Muzyka Bliższego Wschodu, muzyka ormiańska*, niebędąca pracą *stricto* historyczną, ale podejmującą tematykę muzyki innych kultur niż europejska, co w owym czasie należało do zupełnej rzadkości⁷². Warto wspomnieć o bliskich związkach, jakie łączyły Bronisławę Wójcik-Keuprulian ze środowiskiem ormiańskim, nie tylko ze względu na jej pochodzenie („mimo, że jest Polką, uważana jest przez Ormian za swoją”) oraz narodowość jej męża, ale także z powodu aktywnej działalności w Archidiecezjalnym Związku Ormian oraz współpracy z czasopiśmie Ormian polskich „Posłaniec św. Grzegorza”, w którego skład komitetu redakcyjnego weszła w 1931 r.⁷³

Przewaga obszernych, specjalistycznych prac (ciągnących się nieraz przez kilka numerów) wywołała jednak szereg głosów krytycznych. Zdzisław Jachimecki zarzucił „Kwartalnikowi” „papierowe nudziarstwo”⁷⁴. W latach 1932–1933 wyraźnie zwolniło się tempo prac redakcyjnych i wydawniczych (ukazywały się już tylko 2 zeszyty rocznie). Ostatni zeszyt, kończący 5-letni okres wydawania czasopisma, ukazał się w styczniu 1934 r. W „Kwartalniku Muzycznym” przez 5 lat istnienia wydrukowano

⁶⁸ „Kwartalnik Muzyczny” 1928, nr 1.

⁶⁹ Ibidem, 1930, nr 6/7.

⁷⁰ Zofia Lissa (1908 Lwów – 1980 Warszawa), absolwentka Konserwatorium P’IM oraz muzykologii UJK. W 1940 r. została dziekanem Wydziału Teorii Muzyki nowo utworzonego Lwowskiego Państwowego Konserwatorium. W 1941 r., wraz z władzą sowiecką, opuściła Lwów. W 1948 r. założyła Zakład (późniejszy Instytut) Muzykologii UW.

⁷¹ „Kwartalnik Muzyczny” 1932, nr 16.

⁷² Ibidem, nr 14/15.

⁷³ „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego”, Kraków 2006, nr 46–47, s. 8.

⁷⁴ *Bibliografia polskich czasopism*, t. VIII, s. 12.

prace 34 autorów z różnych ośrodków (w tym 3 z zagranicy) z niemal całkowitym pominięciem muzykologii krakowskiej. Ze względu na liczbę ogłoszonych prac, mimo że wydawano go w Warszawie, był to *de facto* organ lwowskiej szkoły muzykologicznej, której materiały stanowiły połowę zawartości czasopisma. Adolf Chybiński ogłosił tam 14 prac, w dalszej kolejności sytuowali się jego wychowankowie: Stefania Łobaczewska, Zofia Lissa, Bronisława Wójcik-Keuprulian, Maria Szczepańska, Hieronim Feicht oraz Józef Chomiński⁷⁵. Wśród pozostałych autorów artykułów pojawiały się nazwiska m.in. Henryka Opieńskiego, Karola Szymanowskiego i Józefa Kofflera⁷⁶.

Likwidacja „Kwartalnika Muzycznego” odbiła się szerokim echem w środowisku muzycznym. Zgodnie z życzeniem wydawców, czasopismo rozpadło się na kwartalnik „Muzyka Polska” pod redakcją Kazimierza Sikorskiego oraz „Polski Rocznik Muzykologiczny” pod redakcją Adolfa Chybińskiego. Czas pokazał, że „Kwartalnik Muzyczny” okazał się zbyt specjalistyczny i ekskluzywny dla szeroko zakrojonego grona czytelników. Dlatego Towarzystwo Wydawnicze Muzyki Polskiej „nie chciało i nie mogło, rzecz jasna, brać na siebie ryzyka dalszego wydawania ‘Kwartalnika’ w dotychczasowej formie”⁷⁷.

W Polsce, w połowie lat trzydziestych, do głosu coraz częściej zaczęło dochodzić młode pokolenie kompozytorów, publicystów i działaczy muzycznych, prężniej działały także organizacje jak Stowarzyszenie Miłośników Dawnej Muzyki, Organizacja Ruchu Muzycznego, Towarzystwo Wydawnicze Muzyki Polskiej, które zyskiwały coraz większy wpływ na życie muzyczne w kraju. Dlatego też powstała potrzeba stworzenia nowego, ogólnopolskiego czasopisma skierowanego do licznego grona czytelników, szeroko informującego o aktualnych sprawach muzycznych⁷⁸. Roli takiej nie spełniał ani elitarny „Kwartalnik Muzyczny”, ani „Muzyka”, która nie miała już tak wysokiej pozycji jak w latach poprzednich⁷⁹.

Kwartalnik „Muzyka Polska” ukazywał się w Warszawie w latach 1934–1939. Pierwszy numer został w większości poświęcony Mieczysławowi Karłowiczowi, zawierając m.in. obszerny artykuł Adolfa Chybińskie-

⁷⁵ Józef (Osyp) Chomiński (1906 Ostrów k. Przemyśla – 1994 Warszawa), pochodził z mieszanej rodziny: ojciec – Ukraińiec, greckokatolicki ksiądz, matka – Polka. Zgodnie z tradycją, synowie religię i narodowość dziedziczyli po ojcu (inaczej niż u Żydów). Kształcił się w WIM im. Łysenki, po czym odbył studia muzykologiczne uwieńczone magisterium (1931) i doktoratem (1936). W latach 1938–1939 pracował w Bibliotece Narodowej w Warszawie. Od 1949 r. związany z Zakładem Muzykologii UW.

⁷⁶ *Bibliografia polskich czasopism*, t. VIII, s. 14.

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ „Muzyka Polska” 1934, z. 1.

⁷⁹ *Bibliografia polskich czasopism*, t. VIII, s. 16.

go⁸⁰. Zamieszczano tam także sprawozdania z życia muzycznego we Lwowie autorstwa Jana Józefa Dunicza i Jerzego Freieitera⁸¹ oraz recenzje pisane przez Józefa Chomińskiego⁸². Poza sprawozdaniami, Dunicz pisał także artykuły, z których warto wymienić *Pierwiastek narodowy w polskiej kołodzie* podejmujący tematykę z pogranicza historii muzyki i etnografii muzycznej⁸³. W dwóch tomach „Polskiego Rocznika Muzykologicznego” (wydawanego w latach 1935–1936) opublikowano kilkanaście prac ściśle naukowych. W dużej mierze wyszły one spod pióra członków lwowskiej szkoły muzykologicznej. Wśród nich warto wymienić pracę Marii Szczepańskiej *O dwunastogłosowym „Magnificat” Mikołaja Zieleńskiego z roku 1611*⁸⁴ oraz Jana Józefa Dunicza *Z badań nad muzyką polską XVIII wieku*⁸⁵. Lwowscy muzykolodzy publikowali także nieraz w wydawanym w Poznaniu „Przeglądzie Muzycznym”.

Znanym warszawskim czasopismem muzycznym, posiadającym w dużej mierze charakter ogólnokrajowy, była wspomniana już parokrotnie „Muzyka” ukazująca się w latach 1924–1939 pod redakcją Mateusza Glińskiego. W latach 1926–1939 Stefania Łobaczewska zamieszczała tam relacje z życia muzycznego Lwowa.

We Lwowie, w okresie międzywojennym, wydawano kilka czasopism muzycznych w języku polskim. Już w 1918 r. zaczęła się tam ukazywać „Gazeta Muzyczna”, która pod redakcją Stanisława Niewiadomskiego wychodziła do 1921 r. Przeznaczona była dla szerokiego kręgu czytelników. Niewiadomski publikował w niej m.in. wiadomości o stylach w muzyce oraz informacje na temat poszczególnych kompozytorów. Na uwagę zasługuje artykuł Bronisławy Wójcikówny *Muzyka jako przedmiot studiów uniwersyteckich*, objaśniający czytelnikowi charakter tej nowej wówczas dyscypliny naukowej⁸⁶. Należy zaznaczyć, że do ogólnej aktywizacji kulturalnej mieszkańców Lwowa, przejawiającej się także w budzeniu się zainteresowania słowem drukowanym oraz czytelnictwem prasy, przyczynił się przede wszystkim rozwój oświaty. Na rozwój zaś samej prasy w dwudziestoleciu międzywojennym, tak jak w całej Polsce, rzutowało: prawo prasowe, warunki społeczno-kulturalne, warunki ekonomiczne oraz techniczne⁸⁷.

⁸⁰ „Muzyka Polska” 1934, z. I.

⁸¹ Jerzy Freieiter (ur. 1912, zm. podczas wojny), absolwent muzykologii UJK.

⁸² „Muzyka Polska” 1937, z. IX.

⁸³ Ibidem, z. XII.

⁸⁴ „Polski Rocznik Muzykologiczny” 1935, nr 1.

⁸⁵ Ibidem.

⁸⁶ „Gazeta Muzyczna” 1918, nr 3.

⁸⁷ J. Jarowiecki, *Prasa we Lwowie*, s. 151–155.

W latach 1925–1934 (z niewielką przerwą) wydawano we Lwowie miesięcznik „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie”, ukazujący się jako organ Związku Muzyków-Pedagogów. Redaktorem był Władysław Gołębiowski – sekretarz Związku, a w skład komitetu redakcyjnego wchodził wybitni przedstawiciele lwowskiego środowiska muzycznego i muzykologicznego, jak m.in.: Adolf Chybiński, Hieronim Feicht, Witold Friemann⁸⁸, Adam Mitscha, Franciszek Neuhauser⁸⁹, Helena Ottawowa⁹⁰, Mieczysław Sołtys⁹¹, Adam Sołtys, Bronisława Wójcikówna. Czasopismo adresowane było do szerokiego kręgu czytelników, dlatego redakcja postanowiła podejmować nie tylko tematykę muzyczną, ale także stworzyć dział literacki, pragnąc w ten sposób „spełnić swój społeczny obowiązek szerzenia kultury w ogóle”⁹². W 1931 r., z powodu trudności finansowych, co niewątpliwie wiązało się ze światowym kryzysem ekonomicznym, zostało zawieszona jego wydawanie. Świadczy to o tym, że nawet czasopismo o znanej renomie, grupujące najznamienitszych przedstawicieli świata kultury i nauki polskiej, nie obroniło się przed problemami finansowymi zaistniałymi w kraju. Pod koniec 1932 r. czasopismo wznowiło swoją działalność, co jednak nie trwało długo i ostatecznie w maju 1934 r. przestało się ono ukazywać, zapewne z przyczyn natury ekonomicznej⁹³.

Chociaż nie wszystkie artykuły publikowane w „Lwowskich Wiadomościach Muzycznych i Literackich” miały charakter naukowy, to jednak większa część autorów posiadała bardzo dobre wykształcenie, najczęściej muzykologiczne, zdobyte we Lwowie bądź zagranicą. Na łamach miesięcznika publikowali także (oprócz wymienionych wcześniej) Wasyl Barwiński⁹⁴, Zofia Lissa, Stefania Łobaczewska i Maria Szczepańska. Jako organ Związku Muzyków-Pedagogów czasopismo

⁸⁸ Witold Freimann (1889 Konin – 1977 Łaski), pianista, kompozytor, sprowadzony do Lwowa przez A. Chybińskiego, gdzie w latach 1921–1929 prowadził klasę fortepianu oraz kompozycji w Konserwatorium PTM. Później działał w konserwatoriach w Katowicach i Warszawie.

⁸⁹ Franciszek Neuhauser (1861–1936 Lwów), uczeń K. Mikulego we Lwowie, pianista, kompozytor, krytyk muzyczny, wykładowca Konserwatorium GTM.

⁹⁰ Helena Ottawowa (1874 Lwów – 1948 Kraków), pianistka, prowadziła we Lwowie znaną prywatną szkołę muzyczną (1902–1914), 1921–1939 profesor fortepianu w Konserwatorium PTM.

⁹¹ Mieczysław Sołtys (1863 Lwów – 1929 Lwów), kompozytor, dyrygent, uczeń K. Mikulego we Lwowie oraz C. Saint-Saënsa w Paryżu, dyrektor GTM-PTM i Konserwatorium (1899–1929).

⁹² „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie” R. X, 1925, nr 1.

⁹³ *Bibliografia polskich czasopism muzycznych*, red. K. Michałowski, t. X, oprac. J. Świdorska, Kraków 1961, s. 9.

⁹⁴ Wasyl Barwiński (1888 Tarnopol – 1963 Lwów), ukraiński kompozytor, pianista i dyrygent wykształcony w Pradze, dyrektor WIM im. M. Łysenki (1915–1939).

dość dużo miejsca poświęcało problemowi pedagogiki muzycznej i organizacji szkolnictwa muzycznego. Bardzo istotną publikacją była oddzielnie wydana sumptem „Lwowskich Wiadomości” rozprawa Seweryna Barbaga *Systematyka muzykologii*⁹⁵. Na uwagę zasługują także artykuły na temat dawnych instrumentów muzycznych, wśród których figuruje praca Mieczysława Opalka poświęcona teorbanie i teorbanistom na Podolu i Ukrainie w pierwszej połowie XIX w. W miesięczniku zamieszczano także relacje z życia muzycznego Lwowa oraz innych miast polskich (głównie Poznania i Warszawy), a także z zagranicy (m.in. Austrii, Francji, ZSRR, USA)⁹⁶ oraz recenzje pisane przede wszystkim przez Stefanię Łobaczewską, wśród nich omówienie książki Zofii Lissy *Zarys nauki o muzyce*⁹⁷.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że jeden z numerów z 1934 r. (a także częściowo numery następne) „Lwowskich Wiadomości” poświęcony został w całości współczesnej kulturze ukraińskiej⁹⁸. Była to jedna z pierwszych obszerniejszych publikacji w prasie polskiej poświęcona temu zagadnieniu w ogóle, nie licząc podejmującego przede wszystkim sprawy polityczne „Biuletynu Polsko-Ukraińskiego”. We wstępie lwowski publicysta Adam Nechay zaznaczył, że w ten sposób czasopismo spełnia czyn nie tylko kulturalny, ale i polityczny. Redakcja dostrzegła bowiem fakt, że dla ogółu społeczeństwa polskiego kultura ukraińska była sprawą obojętną, pomimo że obydwa narody żyły na jednym terytorium, o czym dobitnie świadczą słowa: „Chociaż dzieli nas mniej, niż płot bezpośredniego sąsiedztwa, wyrasta między nami więcej, niż niebotyczny mur chiński”. Autor natomiast zaznaczył, że inteligencja ukraińska z kulturą polską często zaznajomiona była bardzo dobrze. Nechay podkreślił wagę wzajemnego zbliżenia pomiędzy narodami, mimo zaognionych stosunków spowodowanych akcjami sabotażowo-pacyfikacyjnymi. Warto dodać, że sam antagonizm znacznej części Ukraińców wobec państwa polskiego skutecznie blokował jakiegokolwiek zbliżenie Polaków do kultury ukraińskiej. Do najbardziej spektakularnych wydarzeń tego okresu należało zamordowanie w 1931 r. przez działaczy Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów posła Tadeusza Hołówki, zwolennika porozumienia polsko-ukraińskiego. Pomimo zaognionej sytuacji, Nechay niewiedzę polskiej inteligencji na temat kultury ukraińskiej uznał za niczym nieuzasadnioną lukę, „której wypełnienie nie jest jakimś aktem pobłażliwej kurtuazji wobec

⁹⁵ S. Barbag, *Systematyka muzykologii*, Lwów 1928.

⁹⁶ „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie” 1926, nr 4, 11.

⁹⁷ Ibidem, 1934, nr 86.

⁹⁸ Ibidem, nr 80.

Ukraińców, lecz prostym obowiązkiem kulturalnym”⁹⁹. Postawa redakcji „Lwowskich Wiadomości Muzycznych i Literackich” stanowiła bardzo otwarty i czytelny gest otwarcia się na kulturę społeczności ukraińskiej. Takie podejście zresztą stale reprezentował sam Adolf Chybiński, który zajmował bardzo ważną pozycję w zarządzie redakcji. Na uwagę zasługuje także, że w czasopiśmie używano terminu „Ukraińcy”, a nie „Rusini”, jak to powszechnie miało miejsce w większości polskiej prasy. Redakcja, nie chcąc by zbliżenie czytelników z kulturą ukraińską miało jedynie charakter jednorazowy, wyznaczyła sobie również ambitny projekt prowadzenia stałej kroniki poświęconej sprawom kultury ukraińskiej¹⁰⁰.

W „Lwowskich Wiadomościach” opublikowano w 1934 r. m.in. obszerny artykuł Wasyla Barwińskiego *Muzyka ukraińska*, którego dalsze części ukazywały się w kolejnych dwóch numerach. W ostatnim z nich Barwiński, pisząc o współczesnej kulturze ukraińskiej, wspomniał, że „dotychczas zupełnie odłogiem leżąca dziedzina muzykologii zaczyna wydawać pierwszych działaczy”, wymieniając przy tym spośród muzykologów Wasyla Witwickiego¹⁰¹, Borysa Kudryka¹⁰² („znakomita siła archiwalna”), Jakiwa Kozaruka¹⁰³ oraz Osypa (Józefa) Chomińskiego¹⁰⁴.

Niestety, jak już wspomniano, z przyczyn finansowych czasopismo zakończyło swoją działalność w 1934 r. Mimo to, stanowi ono bardzo ważny dowód chęci zbliżenia części polskiej inteligencji, w tym lwowskiego środowiska muzykologicznego, ze środowiskiem ukraińskim oraz podjęcia próby przybliżenia kultury ukraińskiej czytelnikowi polskiemu w okresie narastania coraz większych antagonizmów polsko-ukraińskich. Niestety, kolejna eskalacja terrorystycznej działalności OUN w postaci zabójstwa w czerwcu 1934 r. ministra spraw wewnętrznych Bronisława Pierackiego, znów stworzyła trwałą barierę między społeczeństwem polskim i ukraińskim.

Oprócz „Lwowskich Wiadomości Muzycznych i Literackich”, w międzywojennym Lwowie ukazywały się już tylko efemeryczne pisma muzyczne jak np. „Szopen” (tylko w 1932 r.) i „Echo” (1936–1937). Miesięcznik „Szopen” redagowany przez Władysława Świeżego, lwowskiego śpiewaka i pe-

⁹⁹ Ibidem.

¹⁰⁰ Ibidem.

¹⁰¹ Wasyl Witwicki (1905 Kołomyja – 1999 USA). Jedyny ukraiński absolwent muzykologii UJ. W latach 1929–1937 pracował w filii WIM im. M. Łysenki w Przemyślu. Członek ZUMZ.

¹⁰² Borys Kudryk (1897 Rohatyń – 1952 Mordowia). Po studiach muzykologicznych w Wiedniu kształcił się na UJK uzyskując doktorat (1932). W 1945 r. został aresztowany przez władze sowieckie i zesłany do łagru, gdzie zmarł.

¹⁰³ Jakiw Kozaruk (ur. w Kołomyi). Od 1941 r. mieszkał w Kanadzie, gdzie pracował na polu kulturalno-oświatowym wśród diaspory ukraińskiej.

¹⁰⁴ „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie” 1934, nr 82.

dagoga, zaczęto wydawać w celu upamiętnienia Dni Chopinowskich w Polsce. Zainteresowanie Chopinem związane było z odbywającym się w 1932 r. w Warszawie II Konkursiem Pianistycznym im. Fryderyka Chopina. Było to pismo o charakterze popularnym, przeznaczone m.in. dla uczniów szkół muzycznych. Nie posiadało żadnych subwencji państwowych i jedynym źródłem utrzymania były dochody z prenumeraty. Na łamach „Szopena” publikowały m.in. Bronisława Wójcik-Keuprulian i Stefania Łobaczewska¹⁰⁵. W jednym z numerów ukazały się streszczenia odczytów wygłoszonych we Lwowie z okazji Dni Chopinowskich autorstwa Seweryna Barbaga¹⁰⁶, Jerzego Freieitera, Zofii Lissy i Stefanii Łobaczewskiej¹⁰⁷. Po opublikowaniu jedynie 4 numerów, jak się wydaje z powodu braku odpowiednich finansów, miesięcznik ostatecznie przestał się ukazywać. Należy dodać, że Bronisława Wójcik-Keuprulian, autorka znanej książki *Melodyka Szopena*¹⁰⁸, w 1934 r. została zaproszona do udziału w pracach Instytutu Fryderyka Chopina w Warszawie, gdzie otrzymała stałą posadę, co wiązało się z jej przeprowadzką do stolicy. W tym samym roku mianowano ją członkiem Zarządu i komisji przygotowującej całościowe wydanie dzieł Fryderyka Chopina pod patronatem Ignacego Jana Paderewskiego¹⁰⁹.

„Echo. Miesięcznik poświęcony kulturze muzycznej Lwowa” ukazywał się pod redakcją znanego lwowskiego kompozytora i pedagoga Józefa Kofflera. W pierwszym numerze omówiono czynniki, które złożyły się na upadek kultury muzycznej Lwowa oraz rozpatrzono możliwości zaradzenia temu problemowi. Zamierzano m.in. urządzić cykl audycji muzycznych dla kręgu czytelników „Echa”. Było to zatem czasopismo o zabarwieniu pedagogicznym, podejmujące niejako pracę (może nie u podstaw, ale niewiele od niej odbiegającą) nad wychowaniem ambitnego grona miłośników muzyki. Pierwszy numer (wrzesień 1936 r.) poświęcono przede wszystkim zagadnieniu „Dlaczego powinniśmy kształcić nasze dzieci w muzyce?” Na łamach miesięcznika swoje opinie zamieścili wówczas m.in. Adam Sołtys, Seweryn Barbag, Zofia Lissa, Stefania Łobaczewska. Kolejne numery poświęcono także roli radia, o czym chętnie pisała Zofia Lissa. W comiesięcznej rubryce zamieszczano sprawozdania z koncertów i oper granych we Lwowie. Niestety, również i to czasopismo przestało się ukazywać po wydaniu 12 numeru¹¹⁰.

¹⁰⁵ *Bibliografia polskich czasopism*. t. X, s. 13.

¹⁰⁶ Seweryn Barbag (1891–1944) kompozytor, absolwent studiów muzykologicznych u G. Adlera w Wiedniu.

¹⁰⁷ „Szopen” 1932, nr 3.

¹⁰⁸ B. Wójcik-Keuprulian, *Melodyka Chopina*, Lwów 1930.

¹⁰⁹ „Biuletyn Ormiańskiego Towarzystwa Kulturalnego”, Kraków 2006, nr 46–47, s. 25.

¹¹⁰ *Bibliografia polskich czasopism*, t. X, s. 13.

Dopiero pod sam koniec lat trzydziestych, w 1938 r., ukazało się pierwsze (i jedyne) własne czasopismo Zakładu Muzykologii UJK zatytułowane „Lwowskie Rozprawy Muzykologiczne”, drukowane sumptem Wydawnictwa Zakładu Muzykologii UJK pod kierownictwem Adolfa Chybińskiego. Skład główny mieścił się jednak w Warszawie przy Towarzystwie Wydawniczym Muzyki Polskiej. Było to czasopismo *stricte* muzykologiczne, o bardzo wysokim poziomie naukowym i edytorskim. W przedmowie zaznaczono, że kierownictwo Zakładu Muzykologii UJK, posiadając wreszcie odpowiednie środki materialne, przystąpiło do wydawania prac naukowych wykonanych w tym Zakładzie. O wysokim poziomie czasopisma świadczy już numer pierwszy, którego całość (248 stron) poświęcono publikacji pracy doktorskiej Jana Józefa Dunicza *Adam Jarzębski i jego «Canzoni e concerti» (1627)* zawierającej 7 rozdziałów, wyposażonej w aparat naukowy, wzbogaconej także o liczne przykłady nutowe, streszczenie w języku francuskim, indeks nazwisk oraz wykaz literatury przedmiotu¹¹¹. „Lwowskie Rozprawy Muzykologiczne” były pierwszym lwowskim oraz jednym z pierwszych polskich, w pełni naukowym czasopismem z tego zakresu. Zapowiadało się bardzo ambitnie i ciekawie. Na łamach „Muzyki Polskiej”, Julian Pulikowski¹¹² z wielkim entuzjazmem przyjął pojawienie się pierwszego numeru pisma: „Wreszcie najstarszy z istniejących na uniwersytetach polskich zakładów względnie seminariów muzykologicznych zdobył sobie seryjną publikację!”¹¹³. Niestety, niedługo później nastąpił wybuch wojny, który zniweczył podjęte prace.

Oprócz pracy czasopiśmienniczej, wielu lwowskich muzykologów zajmowało się także działalnością dydaktyczną i artystyczną dzięki odebraniu w Lwowskim Konserwatorium zazwyczaj bardzo solidnego przygotowania muzycznego umożliwiającego także praktyczne zajmowanie się muzyką.

W lwowskich konserwatoriach i szkołach muzycznych zajęcia prowadziły: Bronisława Wójcikówna (w latach 1919–1920)¹¹⁴, Maria Szczepańska w Szkole Muzycznej im. Ignacego Paderewskiego (1929–1931), a następnie w Konserwatorium PTM (1931–1935)¹¹⁵. Adam Mitscha, jednocześnie z asystenturą na UJK, prowadził zajęcia w Konserwatorium PTM (1926–1928)¹¹⁶,

¹¹¹ „Lwowskie Rozprawy Muzykologiczne” 1938, nr 1.

¹¹² Julian Pulikowski (1908–1944) absolwent muzykologii wiedeńskiej, kierownik działu muzycznego Biblioteki Narodowej w Warszawie.

¹¹³ „Muzyka Polska” 1938, z. XI.

¹¹⁴ W literaturze przedmiotu nigdzie nie podano, w jakiej uczelni.

¹¹⁵ У. Граб, *Музиколог Мар'я Щепанська*, [w] *Musica Humana*, t. 1, s. 272.

¹¹⁶ Л. Мазепа, Т. Мазепа, *op. cit.*, t. 1, s. 195.

a w 1929 r., w związku z inauguracją działalności Państwowego Konserwatorium Muzycznego w Katowicach, przeniósł się na Górny Śląsk. Hieronim Feicht wykładał w Konserwatorium krakowskim (1929–1930 i 1935–1939) oraz Wyższej Szkole Muzycznej w Warszawie (1930–1932)¹¹⁷. Stefania Łobaczewska (ok. 1932–1937) oraz Zofia Lissa (1930–1937?) prowadziły zajęcia teoretyczne w Lwowskim Instytucie Muzycznym im. Karola Szymanowskiego¹¹⁸. Organizowano tam koncerty muzyki współczesnej pod nazwą „Muzyka XX wieku”, gdzie prezentowano m.in. dzieła Claude’a Debussy’ego, Siergieja Prokofiewa, Karola Rathausa oraz Karola Szymanowskiego. Słowo wstępne wygłaszała przy takich okazjach Zofia Lissa¹¹⁹. Lissa pracowała także w działającej we Lwowie w latach trzydziestych XX w. Szkole Muzycznej im. Fryderyka Chopina. Od 1934 r. podjęła także badania nad muzykalnością dzieci i młodzieży w Instytucie Psychologii we Lwowie. Lissa była także autorką do dziś często wykorzystywanego w szkołach muzycznych podręcznika teorii muzyki¹²⁰. Jan Józef Dunicz, prócz pracy muzykologicznej, pisał też audycje dla lwowskiego radia. W lipcu 1939 r., gdy dobiegł już końca jego staż asystencki na UJK, otrzymał nominację na referenta szkolnictwa muzycznego w Departamencie Sztuki Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, co wiązało się z jego przeprowadzką do Warszawy.

Działalność ukraińskich studentów i absolwentów

Ponieważ do jednego z ważniejszych zakresów pracy muzykologa należy działalność publicystyczna i wydawnicza, nie mogli się nią nie zajmować także ukraińscy studenci i absolwenci Zakładu Muzykologii UJK. Publikowali oni przede wszystkim w czasopismach ukraińskich, pracując w ten sposób na rzecz rozwoju i popularyzacji kultury własnego narodu.

W Polsce, w latach 1918–1939 ukazywało się łącznie ok. 850 gazet i czasopism w języku ukraińskim. Prasa ukraińska stanowiła ok. 4,7% liczby tytułów całej prasy wydawanej w kraju, zajmując trzecie miejsce wśród czasopiśmiennictwa mniejszości narodowych (po prasie żydowskiej i niemieckiej)¹²¹. Dane te są jednak dość niepewne i trudne do weryfikacji. Na

¹¹⁷ D. Idaszak, *Feicht Hieronim*, [w] *Encyklopedia Muzyczna PWM*, red. E. Dziębow-ska, t. 3, Kraków 1987, s. 83.

¹¹⁸ JI. Мазена, Т. Мазена, *op. cit.*, t. 1, s. 211.

¹¹⁹ Ibidem, s. 206.

¹²⁰ Z. Lissa, *Zarys nauki o muzyce*, Lwów 1934 (wznowienia: Kraków 1948, Warszawa 2007).

¹²¹ E. Misiło, *Prasa ukraińska w Polsce (1918–1939)*, „Kwartalnik Historii Prasy Polskiej” 1984, nr 4, s. 61–63. Jerzy Jarowiecki podaje 570 tytułów w języku ukraińskim. Zob. J. Jarowiecki, *Prasa we Lwowie*, s. 151.

przykład w wielotomowej ukraińskiej publikacji autorzy w samych latach 1929–1939 naliczyli 856 tytułów, biorąc pod uwagę także wszelkie wydania broszurowe¹²². Pomimo różnic w przytoczonych danych, ilość czasopism ukraińskich wydawanych w Polsce i we Lwowie była pokaźna, zważywszy na fakt, że zdecydowana większość społeczeństwa ukraińskiego mieszkała na wsi i nie posiadała średniego wykształcenia. Dla porównania, we Lwowie, w latach międzywojennych ukazywały się 904 tytuły prasowe w języku polskim¹²³. W omawianym okresie – w Polsce międzywojennej, ogólna liczba pism ukraińskich (porównując liczby z 1919 r. i 1938 r.) wzrosła prawie pięciokrotnie. Najliczniejszą grupę stanowiła prasa o charakterze ogólnoinformacyjnym (36,8%), na następnym miejscu były czasopisma o profilu kulturalno-oświatowym (19,3%). Rangę pisma ogólnonarodowego zyskał dziennik „Діло”, („Sprawa”, wydawany od 1880 r., wznowiony w 1923 r. i wydawany do 1939 r.), będący wielce zasłużonym organem dla kultury ukraińskiej¹²⁴. Najważniejszym ośrodkiem wydawniczym był Lwów, gdzie ukazywało się 53% wszystkich czasopism ukraińskich. Cechą wspólną większości czasopism okresu międzywojennego, zarówno polskich jak i ukraińskich, była ich krótka żywotność. Przeciętnie pojedyncze ukraińskie pismo wydawano zaledwie przez 3 lata, za to jedna trzecia polskich czasopism wydawanych we Lwowie nie przetrwała nawet roku. Jako jedną z przyczyn efemeryczności, oprócz problemów finansowych, wymienia się działalność cenzorską, która dotyczyła nie tylko czasopism ukraińskich, ale również polskich, o czym zapominają badacze ukraińscy¹²⁵.

Oprócz wspomnianych czasopism ogólnoinformacyjnych, ukazywały się również tytuły o tematyce muzycznej, w których publikowali także muzykolodzy. W 1925 r. we Lwowie wydano po raz pierwszy (i zarazem jedyny) czasopismo „Музичний Листок” („Muzyczny Listek”), którego redaktorem i wydawcą był Stanisław Ludkiewicz¹²⁶. We wstępie zaznaczono, że głównym celem czasopisma jest odrodzenie po wojnie życia muzycznego Galicji, dlatego redakcja odczuła „nagłą potrzebę” wydawania takiego magazynu we Lwowie. Numer został poświęcony życiu i twórczości Dmytra Bortniańskiego, ukraińskiego kompozytora doby klasycyzmu działającego w Petersburgu. Do niepowodzenia w wydawaniu dalszych

¹²² *Українські часописи Львова 1848–1939*, [oprac.] М. М. Романюк, т. 3, cz. 1: (1920–1928), Львів 2003.

¹²³ J. Jarowiecki, *Prasa we Lwowie*, s. 151.

¹²⁴ E. Miśło, *op. cit.*, s. 74.

¹²⁵ *Українські часописи Львова*, т. 3, cz. 1, s. 16; J. Jarowiecki, *Prasa we Lwowie*, s. 153.

¹²⁶ *Українські часописи Львова*, т. 3, cz. 1, s. 555–557.

numerów doszło głównie z przyczyn finansowych. Ponadto, w owym czasie grono ukraińskich muzykologów, jak i studentów muzykologii było jeszcze zbyt nieliczne, aby czasopismo tego rodzaju mogło się w pełni rozwinąć.

W latach trzydziestych pojawiły się bardziej sprzyjające warunki dla ukazywania się ukraińskiej prasy o tematyce muzycznej. Z całą pewnością jako jedną z ważnych przyczyn możemy uznać powiększanie się liczby Ukraińców zdobywających wykształcenie muzykologiczne. Fakt, że były to w większości czasopisma efemeryczne należy połączyć z ogólną tendencją tamtego okresu. Mimo krótkotrwałego istnienia, każde z czasopism wniosło cenny wkład do rozwoju ukraińskiej kultury w czasach II RP.

W latach 1929–1930 w Drohobyczu ukazywał się miesięcznik „Боян” („Bojan”) pod redakcją Wołodymyra Solczanyka, wydawany sumptem towarzystwa muzycznego Drohobycki Bojan (filia znanego lwowskiego ukraińskiego towarzystwa Bojan-Macierz). Redakcja za główny cel uznała aktywny rozwój ukraińskich chórów oraz pogłębianie u nich znajomości narodowych pieśni ukraińskich, mając nadzieję, że idea ta zacznie przyświecać kolejnym towarzystwom muzycznym. Obok tego za istotny powód uważano brak istnienia dotąd fachowego (muzycznego) czasopisma, zwłaszcza zważywszy na istnienie tak wielu ukraińskich chórów i towarzystw muzycznych¹²⁷. „Bojan” był pierwszym fachowym ukraińskim czasopismem muzycznym na terenach wschodniej Galicji¹²⁸. Oczywiście z racji ogólnego charakteru miesięcznika dział historyczny stanowił jedynie niewielką część całego numeru. Na łamach „Bojana” publikowali m.in. Stanisław Ludkiewicz oraz Józef Chomiński, Józef Zaleski¹²⁹ i Jakiw Kozaruk, którzy byli wówczas jeszcze studentami Adolfa Chybińskiego. Zgodnie z myślą autorów, ogólne wykształcenie, a przede wszystkim wykształcenie muzyczne, miało być podstawą, na której mogą rozwijać się kultura i narodowe bogactwo, a obok nich także dobrobyt narodu¹³⁰. Józef Chomiński na łamach kilku numerów „Bojana” opublikował m.in. *Курс для диригентів аматорських хорів* („Kurs dla dyrygentów chórów amatorskich”), przyczyniając się w ten sposób do stworzenia podwalin podniesienia kultury ukraińskiej w dawnej Galicji¹³¹. W pierwszym arty-

¹²⁷ „Боян” 1929, nr 1.

¹²⁸ *Українські часописи Львова*, t. 3, cz. 2, s. 89–92.

¹²⁹ Józef (Osyp) Zaleski (ur. 1892), muzykologię studiował we Lwowie przed 1914 r., studia kontynuował w Wiedniu u G. Adlera. Po wojnie mieszkał w USA, gdzie wykładał w Ukraińskim Instytucie Muzycznym w Buffalo.

¹³⁰ *Українські часописи Львова*, t. 3, cz. 2, s. 91.

¹³¹ Л. Шевчик-Назар, *Розвиток української музичної освіти та виховання в Галичині першої половини ХХ століття*, [w] *Musica Galiciana*, t. V, s. 243.

kule wykazał krytycznie, że mimo istnienia dużej liczby chórów, wykonania muzyczne często nie stoją na odpowiednim poziomie, co związane jest ściśle z nienależycie przygotowanymi dyrygentami. Jako konieczną dla nich uznał m.in. znajomość kontrapunktu, harmonii i form muzycznych. Dawał także wskazówki dotyczące metodyki prowadzenia zespołów chóralskich (za niezbędne uznał m.in. wprowadzanie chórzystów w zagadnienia teorii muzyki) w celu osiągnięcia efektywniejszego i stojącego na wyższym poziomie wykonawstwa¹³². Dzięki wykształceniu zdobytemu na Uniwersytecie Lwowskim, Józef Chomiński mógł na łamach „Bojana” udzielać dyrygentom kompetentnych rad i tłumaczyć im zasady muzyki oraz budowę form muzycznych, przyczyniając się w ten sposób do podniesienia świadomości wykonawczej wśród dyrygentów ukraińskich. Nie bez znaczenia były w tym przypadku także prywatne lekcje dyrygentury pobierane przez niego w 1928 r. u Adama Sołtysa. Jak wiadomo, dla społeczności ukraińskiej wszelkiego rodzaju profesjonalne i amatorskie chóry pełniły kluczową rolę w integracji środowiska i pielęgnowaniu kultury narodowej, co Chomiński doskonale rozumiał.

Józef Zaleski na łamach „Bojana” prowadził cykl artykułów *Ha novi шляхи* („Na nowe drogi”), przedstawiając ważną rolę wychowania muzycznego w życiu narodu i społeczeństwa. Jako modelowy przykład wskazywał Niemcy, znane w całej Europie ze swej rozwiniętej kultury muzycznej¹³³. Rozwój na gruncie muzycznym Zaleski wiązał z rozwojem ogólnym, ubolewając jednocześnie nad wysokim stopniem analfabetyzmu wśród społeczności ukraińskiej. Uważał, że już w szkole powszechnej, równoległe z nauką czytania i pisania, powinna wszystkich obowiązywać nauka śpiewu, początkowo ze słuchu, a następnie z nut, w celu zapobiegania, jak pisał, „analfabetyzmowi muzycznemu”. W szkole średniej uważał za nieodzowną naukę historii i teorii muzyki oraz, obowiązujący także wszystkich, udział w szkolnym chórze¹³⁴. Także i w tym przypadku ukraiński student lwowskiej muzykologii podjął pracę nad uświadamianiem własnemu narodowi wagi kultury muzycznej i koniecznym podnoszeniu jej poziomu.

Józef Chomiński, Józef Zaleski i Jakiw Kozaruk na łamach „Bojana” publikowali również fachowe recenzje wydawanych ukraińskich utworów muzycznych (głównie chóralskich, ale także instrumentalnych) oraz książek opublikowanych w Polsce i zagranicą. Dzięki temu czasopismo posiadało profesjonalny dział krytyki muzycznej, znacznie wykraczając poza łamy zwykłego pisma przeznaczonego dla amatorskich chórów.

¹³² „Боян” 1930, nr 8–9.

¹³³ Ibidem, 1929, nr 4–5.

¹³⁴ Ibidem, nr 7.

Na uwagę zasługuje także rubryka zawierająca kronikę wydarzeń muzycznych związanych z kulturą ukraińską zarówno w Polsce jak i zagranicą (m.in. w Pradze, Użhorodzie, Charkowie). Wśród miast polskich, oprócz ośrodków galicyjskich, pojawiała się także Wilno, gdzie na przykład w listopadzie 1929 r., podczas akademii zorganizowanej z okazji 10 rocznicy śmierci Iwana Łuckiewicza (działacza narodowego ruchu białoruskiego) występował studencki chór złożony z Białorusinów i Ukraińców¹³⁵.

W 1930 r. „Bojan”, z powodu braku środków materialnych, przestał się ukazywać. Mimo to, 2-letni okres jego istnienia należy uznać za istotny wkład do podnoszenia poziomu kultury ukraińskiej w Polsce, co było w dużej mierze możliwe dzięki osobistemu zaangażowaniu i wkładowi pracy studentów Adolfa Chybińskiego.

W 1930 r. nakładem Wyższego Instytutu Muzycznego im. M. Łysenki wyszły dwa (jedyne) numery czasopisma „Музичний Вістник” („Informator Muzyczny”) redagowanego przez Iwana Hryniewieckiego. Z założenia czasopismo miało być odpowiednikiem „Bojana”, a jego celem organizacja profesjonalnej edukacji muzycznej¹³⁶. Brak pieniędzy także i tutaj ostatecznie przyczynił się do upadku pisma.

W latach 1931–1933 widoczna była przerwa w ukazywaniu się ukraińskich czasopism muzycznych. Głównym powodem była trudna sytuacja ekonomiczna w Polsce po światowym kryzysie gospodarczym w latach 1929–1933, co spowodowało zahamowanie całego dotychczasowego tempa wydawniczego¹³⁷. Ofiarą kryzysowej sytuacji padały zarówno czasopisma ukraińskie jak i polskie. Wśród nich znajdował się także prestiżowy warszawski miesięcznik „Muzyka”, którego objętość raptownie zmalała w 1931 r., zaś z powodu wycofania dotacji państwowej doszło nawet do chwilowej przerwy w jego wydawaniu¹³⁸. W 1931 r. z powodów finansowych przestał ukazywać się także wspomniany, ceniony polski miesięcznik „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie”. Mimo to, współcześni autorzy ukraińscy jako powód niestabilnej sytuacji ukraińskiego rynku prasowego niesłusznie podają wyłącznie restrykcyjną politykę państwa polskiego twierdząc, że 50% nowo powstałych w latach trzydziestych tytułów było wydaniem-efemerydami z powodu trudnej sytuacji „w warunkach narodowo-kolonialnej i bezlitosnej polityki cenzu-

¹³⁵ Ibidem, 1930, nr 1.

¹³⁶ *Українські часописи Львова*, t. 3, cz. 2, s. 148–150.

¹³⁷ E. Miśło, *op. cit.*, s. 64.

¹³⁸ *Bibliografia polskich czasopism muzycznych*, t. 9/1 („Muzyka” 1924–1938), oprac. K. Michałowski, Kraków 1967, s. 12–13. Dla poznania liczby polskich czasopism zakładanych i likwidowanych we Lwowie w latach 1918–1939 zob. J. Jarowiecki, *Dzieje prasy polskiej we Lwowie do 1945 roku*, Kraków 2008, s. 230.

ralnej Polski pod koniec lat trzydziestych¹³⁹. Sytuacja kryzysu ekonomicznego nie trwała jednak bardzo długo, bowiem już latach 1933–1938 nastąpiła poprawa.

Profesjonalnym czasopismem muzycznym, które dla ukraińskiej muzykologii odegrało najważniejszą rolę, była „Українська Музика” („Muzyka Ukraińska”), miesięcznik pod redakcją Zinowija Łyśka, ukazujący się nakładem Związku Ukraińskich Muzyków Zawodowych (Союз Українських Професійних Музик, ZUMZ) początkowo w Stryju (1937–1938), a następnie we Lwowie (1939) przy wsparciu Towarzystwa Naukowego im. Tarasa Szewczenki¹⁴⁰. Do zespołu redakcyjnego należał Borys Kudryk¹⁴¹. Sam ZUMZ powstał we Lwowie w 1934 r., zrzeszając plejadę najwybitniejszych ukraińskich kompozytorów, wykonawców i muzykologów. Większość członków związana była z WIM im. M. Łysenki we Lwowie. W latach 1934–1936 funkcję przewodniczącego sprawował Nestor Niżankowski, a następnie (1936–1939) Wasyl Barwiński¹⁴². Związek dzielił się na 4 sekcje: pedagogiczną, wykonawczą, kompozytorską i muzykologiczną. Stanisław Ludkiewicz był kierownikiem sekcji muzykologicznej, a Borys Kudryk, należący równocześnie do grona współzałożycieli ZUMZ, został sekretarzem sekcji pedagogicznej. Zasadniczym celem Związku była obrona i ochrona praw zawodowych muzyków oraz organizacja działalności koncertowej jego członków. W 1935 r. ZUMZ zrzeszał 59 członków, w tym 5 osób w sekcji muzykologicznej (w 1937 r. – 7). Jak pisze Teresa Mazepa, ZUMZ, stawiając bardzo wysokie wymagania przed każdym kandydatem, stał się stowarzyszeniem niemal elitarnym. W ciągu 5 lat swego istnienia odegrał ważną rolę w sferze organizacyjnej ukraińskich muzyków, przygotowując koncerty, konkursy wykonawców, dbając o rozwój szkolnictwa, rozwój wydawnictw, a także o popularyzację muzyki ukraińskiej, „nie tylko w ściśle ukraińskim środowisku, lecz również w wieloetnicznym środowisku Lwowa, regionu, w Polsce i za jej granicami”¹⁴³. Warto także wspomnieć, że współpracujące z ZUMZ Towarzystwo Naukowe im. T. Szewczenki od 1936 r. posiadało także komisję muzykologiczną, w której funkcję sekretarza pełnił Borys Kudryk, a jego zastępcy Józef Chomiński¹⁴⁴.

¹³⁹ *Українські часописи Львова*, t. 3, cz. 2, s. 50.

¹⁴⁰ *Ibidem*, s. 722–724.

¹⁴¹ B. Kudryk, *Dzieje ukraińskiej muzyki w Galicji w latach 1829–1873*, [do druku przyg. i wstępem opatrzyli J. Jasinowski i W. Pilipowicz], Przemyśl 2001, s. 13.

¹⁴² T. Mazepa, *Lwowskie towarzystwa muzyczne*, [w:] *Musica Galliciana*, t. IX, s. 55–56.

¹⁴³ *Ibidem*.

¹⁴⁴ У. Граб, *Львівська музикологічна школа*, s. 33; B. Kudryk, *Dzieje ukraińskiej*, s. 13.

Początkowo „Muzyka Ukraińska” finansowana była przez ZUMZ, jednak już od 1938 r. miesięcznik mógł utrzymać się wyłącznie z wpływów z przedpłat. Świadczy to o niemalejącym zainteresowaniu czytelników, dzięki czemu ukazywał się on przez szereg lat i nie podzielił losu większości ukraińskich czasopism. Możliwe, że w latach trzydziestych, wraz z uzyskiwaniem wyższego wykształcenia przez coraz większą liczbę osób narodowości ukraińskiej, rosło także zainteresowanie fachowymi czasopismami poświęconymi ukraińskiej muzyce. W 1939 r. miesięcznik wydawano w formie dubletu także w polskiej wersji językowej¹⁴⁵. Unaocznia to potrzebę otwarcia się na czytelnika polskiego, także spoza województw południowo-wschodnich. Dzięki temu czasopismo mogło zaistnieć na forum naukowych czasopism muzycznych całej Polski, co dodatkowo wyróżnia „Muzykę Ukraińską” spośród pozostałych ukraińskich periodyków. Celem czasopisma było skoordynowanie działań ukraińskich profesjonalnych muzyków i muzykologów w celu osiągnięcia poziomu ogólnoeuropejskiego. Drukowano m.in. artykuły na temat historii ukraińskiej muzyki, wzajemnych związków muzyki ukraińskiej z muzyką innych narodów, ukraińskiego folkloru muzycznego. Ukazywała się także kronika ukraińskiego życia muzycznego we Lwowie. Wśród autorów znaleźli się m.in. Stanisław Ludkiewicz, Mirosław Antonowicz¹⁴⁶, Józef Chomiński oraz Jakiw Kozaruk¹⁴⁷. Dzięki artykułom Chomińskiego i Kozaruka w „Muzyce Ukraińskiej” zapoczątkowany został dział muzykologii badającej kulturę ukraińską (музична україністика)¹⁴⁸.

Rozbudowane działy muzyczne posiadało ponadto także kilka ukraińskich czasopism społeczno-kulturalnych. Na ich łamach wiele publikował zwłaszcza Borys Kudryk. Ważne miejsce wśród czasopism zajmował naukowy kwartalnik „Богословія” („Bogosłowia” – „Teologia”) wydawany w latach 1923–1939 (a zatem niemal przez cały okres międzywojenny) przez Towarzystwo Teologiczne we Lwowie pod redakcją abp Josipa Sliptyja. Na łamach „Bogosłowii” ukazał się w języku ukraińskim (ze streszczeniami w języku łacińskim) szereg artykułów naukowych Borysa Ku-

¹⁴⁵ *Українські часописи Львова*, t. 3, cz. 2, s. 723.

¹⁴⁶ Mirosław Antonowicz (1917 r. Dolina na Bojkowszczyźnie – 2006 Utrecht). Dzięki pomocy Chybińskiego, równoległe ze studiami muzykologicznym rozpoczął edukację muzyczną w WIM im. Łysenki we Lwowie. Warto zaznaczyć, że Chybiński, dbając o narodową tożsamość Antonowicza, zatroszczył się specjalnie o to, aby właśnie tam się kształcił (a nie w Konserwatorium PTM). Dzięki zdobytym umiejętnościom mógł prowadzić chór niższego seminarium duchownego we Lwowie. W latach 1942–52 Antonowicz podtrzymywał z Chybińskim kontakt korespondencyjny. Po wojnie ukończył studia na Uniwersytecie w Utrechcie, gdzie powołał Utrecht Byzantine Choir, którym kierował przez 40 lat.

¹⁴⁷ *Українські часописи Львова*, t. 3, cz. 2, s. 724.

¹⁴⁸ У. Граб, *Львівська музикологічна школа*, s. 33.

dryka poświęconych muzyce cerkiewnej na przestrzeni różnych epok. W pierwszym z nich *Доба старшого українського т.зв. „партесного спієву”* („Okres starszego ukraińskiego, tzw. partesowego śpiewu”) autor nakreślił dzieje kompozycji liturgicznych na przestrzeni od XV do XVIII w., w kontekście dokonań w muzyce zachodnioeuropejskiej, świadczący o jego gruntownej wiedzy muzykologicznej¹⁴⁹. W kolejnym artykule Kudryk zajął się szczegółową analizą sakralnych kompozycji Mychajła Werbyckiego¹⁵⁰. W tekście zamieszczony został szereg ilustracyjnych przykładów muzycznych, co świadczy o wysokim poziomie edytorskim „Bogostłowii”, zgodnym z wymaganiami nowoczesnego piśmiennictwa muzykologicznego. W trzecim artykule autor nakreślił *Участь духовенства в галицько – українській музичній культурі* („Udział duchowieństwa w galicyjsko-ukraińskiej kulturze muzycznej”) przedstawiając m.in. działalność biskupa przemyskiego Iwana Śnigurskiego¹⁵¹.

Artykuły Borysa Kudryka publikowane na łamach „Bogostłowii” reprezentują bardzo wysoki poziom piśmiennictwa muzykologicznego, dorównując artykułom ukazującym się m.in. w „Polskim Roczniku Muzykologicznym”. Publikacje te po dziś dzień zawierają cenne informacje wynikające z fachowej analizy źródeł muzycznych, stanowiąc bardzo istotne dokonanie ukraińskiej kultury w czasach II RP.

Kolejnym istotnym czasopismem był tygodnik „Мета” („Cel”), wychodzący we Lwowie w latach 1931–1939, w którym Kudryk przez szereg lat zamieszczał relacje z życia muzycznego Lwowa, a ponadto opublikował szereg artykułów na temat życia i twórczości wielu ukraińskich, jak i innych kompozytorów. Prowadził także rubrykę *Хроніка світових музичних новин* („Kronika nowości w muzyce światowej”)¹⁵². W latach 1936–1938 Kudryk opublikował szereg artykułów poświęconych muzyce ukraińskiej m.in. *Поезія Шевченка в музиці* („Poezja Szewczenki w muzyce”) oraz zachodniej w popularno-naukowym miesięczniku „Життя і Знання” („Wiedza i Życie”) ukazującym się we Lwowie w latach 1927–1939¹⁵³. Artykuły Kudryka pojawiały się także często w wydawanym we Lwowie (w latach 1936–1939) miesięczniku „Просвіта” („Oświata”). Obok publikacji przybliżających ukraińską twórczość kompozytorską, m.in. *Іван Франко в пісні* („Iwan Franko w pieśni”), na łamach „Proswity” nie zabrakło także bieżącej tematyki, np. *Про виховне значіння й*

¹⁴⁹ „Богословія” 1937, t. 15, cz. 1, s. 1–18.

¹⁵⁰ Ibidem, cz. 4, s. 211–222.

¹⁵¹ Ibidem, 1938, t. 16, cz. 4, s. 208–214.

¹⁵² *Українські часописи Львова*, t. 3, cz. 2, s. 216.

¹⁵³ B. Kudryk, *Dzieje ukraińskiej*, s. 17–18.

належне плекання народної пісні („O znaczeniu wychowawczym i właściwym stosunku do pieśni ludowych”)¹⁵⁴. Warto zaznaczyć, że Borys Kudryk, mimo swojej niechęci do etnografii, także i nią się zajmował, widząc w tym konieczną pracę na rzecz narodowej kultury. Ponadto, w latach 1929–1939, Kudryk w czasopiśmie „Diło” (1922–1939) zamieszczał sprawozdania z ukraińskiego życia koncertowego.

Jedynym ukraińskim studentem Chybińskiego, który, poza publikowaniem w czasopismach ukraińskich, zamieszczał także często swoje liczne artykuły w czasopismach polskich był Józef Chomiński. Już w 1933 r. w „Kwartalniku Muzycznym” – głównym czasopiśmie polskich muzykologów, ukazała się pierwsza rozprawa naukowa Chomińskiego (miał wówczas 27 lat) *Technika imitacyjna XIII i XIV wieku*¹⁵⁵. Był to temat jego pracy magisterskiej. Na uwagę zasługuje fakt, że Chomiński dostał możliwość publikacji w tak prestiżowym czasopiśmie już na początku swojej kariery naukowej, zanim zdobył jeszcze stopień doktora. Świadczy to o tym, że już od samego początku Adolf Chybiński zauważył i docenił wybitny talent swojego studenta i chciał przez to umożliwić mu zrobienie kariery naukowej. Świadczy to także o tym, że dla Chybińskiego narodowość studenta nie miała znaczenia. W 1969 r. Mieczysław Tomaszewski podkreślił, iż w odniesieniu do krótkiego stażu naukowego Chomińskiego „ten debiut, nawet w ramach wysokiego poziomu szkoły lwowskiej, był ewenementem”¹⁵⁶.

W 1936 r. Chomiński nawiązał współpracę z warszawskim czasopiśmie „Muzyka Polska”, gdzie publikowano jego artykuły i recenzje¹⁵⁷. Również w tym przypadku młody ukraiński muzykolog znalazł się w elitarnym gronie polskich naukowców i publicystów muzycznych jak Adolf Chybiński, Hieronim Feicht, Bronisław Rutkowski, Tadeusz Szeligowski. W miesięczniku tym, jeszcze za życia Karola Szymanowskiego, ukazała się rozprawa Chomińskiego poświęcona fortepianowej twórczości tego wybitnego kompozytora¹⁵⁸. Wiadomo, że Szymanowski zainteresował się jedną z prac Chomińskiego¹⁵⁹. Jeszcze przed wybuchem wojny Chomiński zdążył opublikować kilka następnych artykułów poświęconych Szymanowskiemu, co wiązało się z przyznaniem mu w 1937 r. stypendium Funduszu Kultury Narodowej na badania nad polską muzyką współcze-

¹⁵⁴ Ibidem.

¹⁵⁵ „Kwartalnik Muzyczny” 1933, nr 19/20.

¹⁵⁶ M. Gołąb, *Józef Michał Chomiński. Biografia i rekonstrukcja metodologii*, Wrocław 2008, s. 28.

¹⁵⁷ „Muzyka Polska” 1937, z. IX.

¹⁵⁸ „Muzyka Polska” 1936, z. V.

¹⁵⁹ „Polski Rocznik Muzykologiczny” 1936; M. Gołąb, *op. cit.*, s. 31.

sną¹⁶⁰. Jak widać, mimo zaostrej się konfliktu polsko-ukraińskiego, muzykolog narodowości ukraińskiej mógł w II RP prowadzić działalność naukową dostając za to subwencje państwowe.

Ukraińscy studenci i absolwenci szkoły muzykologicznej Adolfa Chybińskiego działali także na polu muzycznej edukacji w szkołach różnych szczebli oraz towarzystwach ukraińskich w Polsce. Dostrzegając potrzebę pracy na rzecz ogólnego podniesienia kultury ukraińskiej, obok zatrudnienia w konserwatorium lub działalności naukowej przyjmowali także nieraz posady nauczycieli muzyki w ukraińskich gimnazjach, gdzie muzyka i śpiew należały do bardzo ważnych przedmiotów podtrzymujących tożsamość narodową, we wszystkich szkołach działały bowiem chóry, a w wielu orkiestry¹⁶¹.

W II RP jedną z najważniejszych ukraińskich uczelni była Greckokatolicka Akademia Teologiczna we Lwowie, działająca w latach 1929–1939. W jej utworzeniu czynny udział brał abp Josip Slipyj. Reprezentowała ona bardzo wysoki poziom nauczania, dlatego jej wykładowców dobierano nader starannie¹⁶². W 1933 r. Borys Kudryk otrzymał tam propozycję pracy w katedrze muzyki cerkiewnej, co świadczy, że cieszył się on uznaniem w ukraińskim środowisku naukowym. Wszechstronne umiejętności Kudryka wykorzystywano także m.in. podczas uroczystości inauguracyjnych roku akademickiego. Na przykład, w 1934/35 wykonano *Psalm 112 Хвалить діти Господа* w jego własnym układzie¹⁶³. We Lwowie Borys Kudryk zainicjował także cykl koncertów zapoznających słuchaczy z tzw. starogalicymi pieśniami ukraińskich kompozytorów połowy XIX w., na których występował jako prelegent. W 1938 r., z okazji 950. rocznicy chrztu Rusi, skomponował też dwa utwory religijne¹⁶⁴.

Główną uczelnią muzyczną dla wszystkich Ukraińców mieszkających w Polsce był Wyższy Instytut Muzyczny im. Mykoły Łysenki we Lwowie¹⁶⁵. Szeregi jego wykładowców zasilali także ukraińscy absolwenci muzykologii. Przez ponad 10 lat (1928–1939) pracował tam kompozytor Nestor Niżankowski¹⁶⁶. W 1926 r. rozpoczął prowadzenie zajęć Borys Kudryk¹⁶⁷,

¹⁶⁰ M. Gołąb, *op. cit.*, s. 31.

¹⁶¹ Л. Шевчик-Назар, *op. cit.*, s. 238.

¹⁶² R. Torzecki, *Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923-1929*, Kraków 1989, s. 307.

¹⁶³ „Богословія” 1935, t. XIII, cz. 1, s. 73.

¹⁶⁴ B. Kudryk, *Dzieje ukraińskiej*, s. 12–13.

¹⁶⁵ W latach 1915–1939 mieścił się w okazałym budynku na ul. Szaszkewicza 5, róg Sykstuskiej.

¹⁶⁶ *Нижанківський Нестор*, [w] *Енциклопедія українознавства, словникова частина*, red. В. Кубійович, t. V, Paris-New York 1966, s. 1759.

¹⁶⁷ *Кудрик Борис*, [w] *Енциклопедія українознавства*, t. IV, Paris-New York 1962, s. 1224.

zaś w następnej dekadzie do grona tego dołączyła Stefania Turkiewicz-Łukijanowicz (1935–1939)¹⁶⁸. W filii WIM im. M. Łysenki w Stanisławowie zatrudniony był Osyp Zaleski¹⁶⁹. W filii w Kołomyi zajęcia zaś prowadzi- li Jakiw Kozaruk (po 1931 r.)¹⁷⁰ oraz Maria Biłyńska¹⁷¹ (1937–1939), rów- nocześnie ucząc w ukraińskim żeńskim gimnazjum w Kołomyi¹⁷². W sa- mej Kołomyi, w latach międzywojennych, działało prężne środowisko ukraińskiej inteligencji. W 1928 r. odbył się tam nawet koncert Salomei Kruszelnickiej, wybitnej śpiewaczki ukraińskiej, wówczas już o międzyna- rodowej sławie.

Józef Chomiński uczył przedmiotów teoretycznych w Zakładzie Mu- zycznym M. Reyssówny we Lwowie (1929–1936). Pracował także jako ko- repetytor w lwowskiej operze¹⁷³. W 1938 r. przeniósł się do Warszawy, gdzie otrzymał pracę bibliotekarza w Oddziale Muzycznym Biblioteki Na- rodowej w Warszawie jako „umysłowo zatrudniony z subwencji Biura Głównego Funduszu Pracy na zatrudnienie bezrobotnych pracowników umysłowych”¹⁷⁴. Został także stałym współpracownikiem „Przewodnika Koncertowego” Filharmonii Warszawskiej. Jednak kwestia niejasnej przy- należności narodowej Chomińskiego stanowiła problem w zatrudnieniu na stałe w Warszawie. Adolf Chybiński w swoim liście skierowanym do dyrektora Biblioteki pominął działalność Chomińskiego na rzecz kultury ukraińskiej. Chciał przez to uwypuklić polskość swego byłego studenta. Jednak trudno uznać za prawdziwe zdanie, że Chomiński „zawsze pod- kreślał”, że uważał się za Polaka oraz iż „zajmuje się wyłącznie historią muzyki polskiej i po polsku drukuje”¹⁷⁵. Pisywał przecież regularnie do ukraińskich czasopism oraz piastował stanowisko zastępcy sekcji muzy- kologicznej w ZUMZ we Lwowie, gdzie raczej podkreślać musiał swoją ukraińskość. Praktyczną edukację muzyczną zdobył zaś w WIM im. Łysen- ki we Lwowie¹⁷⁶, co też zresztą pominął Chomiński w swoim *curriculum*

¹⁶⁸ Туркевич-Лукіянович Стефанія, [w] *Енциклопедія українознавства*, t. IX, Paris-New York 1980, s. 3285–3286.

¹⁶⁹ U. Hrab, *Українську історію*, s. 137.

¹⁷⁰ *Фортеп'яніе мистецтво Коломиї: історія та сучасність, Детальна інформація*, <http://referaty.com.ua/ukr/details/8022/6/>, 24.02.2010.

¹⁷¹ Maria Biłyńska (1912 Czerniowce – 1996 Lwów), absolwentka muzykologii UJK. W latach 1948–1983 wykładała historię muzyki ukraińskiej w Państwowym Lwowskim Konserwatorium, gdzie otrzymała docenturę.

¹⁷² Л. Яросевич, *Музикознавець – українціст Марія Білинська*, [w] *Музика Нитата*, t. I, s. 277–280.

¹⁷³ M. Gołąb, *op. cit.*, s. 24–27.

¹⁷⁴ *Ibidem*, s. 32.

¹⁷⁵ *Ibidem*, s. 33.

¹⁷⁶ Хомінський Йосип, [w] *Енциклопедія українознавства*, t. X, Paris-New York 1984, s. 3625.

vitae przesłanym do Warszawy¹⁷⁷. Jak się wydaje, Józef Chomiński także w środowisku ukraińskim nie mógł znaleźć satysfakcjonującej pracy. W latach trzydziestych, w momencie nasilenia się wszelkich konfliktów, niełatwe stało się życie ludzi wychowanych w mieszanych narodowościowo rodzinach. Groziło im nieraz niebezpieczeństwo egzystencji między obydwojma narodami, pozostając niejako na marginesie każdej z grup¹⁷⁸. Wiele na to wskazuje, że Chomiński znalazł się właśnie w takiej sytuacji.

Bliskie relacje zawiązały się także między Adolfem Chybińskim a Jarosławą Kołodij, jedną z ostatnich przedwojennych ukraińskich absolventek lwowskiej muzykologii. Po ukończonych studiach, w 1935 r. powróciła ona do rodzinnego Przemyśla, gdzie nie mogła jednak znaleźć odpowiedniej pracy¹⁷⁹. Profesor radził jej powrót do Lwowa, nie wiadomo jednak, jak potoczyłyby się wówczas jej losy¹⁸⁰. Zaś Mirosław Antonowicz, wraz z podjęciem studiów muzykologicznych w 1936 r., prowadził chór niższego seminarium duchownego, z którym związany był od 1932 r. Śpiewał także w chórze lwowskiego Bojana, od którego otrzymał stypendium, występował również w zespole „Studio” Mykoły Kolessy oraz u Romana Prokopowycza-Horlenka. W 1938 r. na konkursie młodych śpiewaków otrzymał drugą nagrodę¹⁸¹.

Rok 1939 przyniósł zdecydowaną cezurę w działalności zarówno polskich, jak i ukraińskich muzykologów. Na przełomie lat 1939/1940 wielu z nich (zarówno Ukraińców jak i Polaków) znalazło zatrudnienie w nowo powstałym Lwowskim Państwowym Konserwatorium, które działało do lata 1941 r.¹⁸² Późniejsze zaś losy kształtowały się już całkowicie indywidualnie.

* * *

Zakład Muzykologii Uniwersytetu Lwowskiego, dzięki swojej ponad 25-letniej działalności, trwale zapisał się na kartach historii nauki pol-

¹⁷⁷ M. Gołąb, *op. cit.*, s. 33.

¹⁷⁸ T. Pudłocki, *Iskra światła czy kopcząca pochodnia? Inteligencja w Przemyślu w latach 1867–1939*, Kraków 2009, s. 418.

¹⁷⁹ У. Граб, *Адольф Хибінський – творець*, s. 42.

¹⁸⁰ Jarosława Kołodij (zm. 1978 Lwów), absolwentka muzykologii UJK. Od 1952 r. kierowała biblioteką Państwowego Lwowskiego Konserwatorium, zajmując się także pracą naukową. Z powodów politycznych, w 1975 r. została zwolniona ze stanowiska.

¹⁸¹ Ф. Ясіновський, *Мирославі Антоновичу 85 літ*, [w] *Musica Humana*, t. 1, s. 288.

¹⁸² Na przełomie 1939/1940, decyzją nowych władz, powołano Lwowskie Państwowe Konserwatorium z połączenia trzech zlikwidowanych konserwatoriów oraz Zakładu Muzykologii. Wśród wykładowców znaleźli się: Zofia Lissa (nowo mianowany dziekan Wydziału Teorii Muzyki), Maria Biłyńska, Adolf Chybiński (pozbawiony swego dotychczasowego stanowiska), Jerzy Freiteiter, Jarosława Kołodij, Borys Kudryk, Stefania Łobaczewska i Maria Szczepańska. Dołączył do nich także Wasyl Witwicki. Zob. У. Граб, *Адольф Хибінський – творець*, s. 42.

skiej. Było to możliwe dzięki wybitnemu talentowi oraz wyczerpanej pracy Adolfa Chybińskiego, który stworzył i kierował Zakładem przez cały czas jego istnienia. Absolwenci lwowskiej szkoły muzykologicznej stanowili pierwsze pokolenie muzykologów wykształconych w kraju. Zaczęli także wiele kierunków badań. Wśród 23 absolwentów znajdowało się wielu wybitnych muzykologów, przyczyniających się do rozwoju nauki w II Rzeczypospolitej. Była to największa i, jak się wydaje w porównaniu z Krakowem i Poznaniem, najaktywniejsza grupa, której działalność w żadnym stopniu nie ograniczała się do Lwowa, rozszerzając się na teren ogólnopolski. Głównym, poza Lwowem, ośrodkiem przyciągającym lwowskich muzykologów była Warszawa, będąca miastem trzykrotnie większym. Stolica Polski mogła zaoferować nieporównywalnie lepsze warunki wydawnicze i, jak można sądzić, finansowe. Dlatego zdecydowana większość naukowych publikacji lwowskich muzykologów ukazała się właśnie w Warszawie, która, mimo swej stołeczności, nie posiadała zakładu muzykologii. W ten sposób prężni lwowscy muzykolodzy zrećcznie opanowali tamtejszy rynek wydawniczy, w którym niektóre czasopisma stały się nawet nieformalnymi organami muzykologii lwowskiej. Dla Lwowa okres największej świetności jako nieformalnej kulturalnej i naukowej stolicy Polski minął wraz z rokiem 1914. Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, z miasta wyjechało ok. 20% pracowników nauki zasilając wyższe uczelnie Warszawy, Poznania i Wilna¹⁸³. Lwów, pomimo zmian osłabiających jego naukowe i kulturalne środowisko, zmian nazywanych nawet „ewakuacją Lwowa”¹⁸⁴, pozostawał jednak drugim co do swej rangi akademickiej i życia kulturalnego miastem II RP¹⁸⁵.

Od samego początku w Zakładzie Muzykologii edukację zdobywali przedstawiciele różnych, zamieszkałych we Lwowie narodowości. Dzięki temu Zakład stał się miejscem ożywionych kontaktów między Polakami, Żydami (zazwyczaj silnie zasymilowanymi) i Ukraińcami. Dla profesora Chybińskiego różnice narodowościowe wśród studentów nie miały znaczenia, dlatego szanowany był także przez studentów narodowości ukraińskiej¹⁸⁶. Ukraińscy absolwenci i studenci muzykologii, dzięki zdobyte-

¹⁸³ J. Jarowiecki, *Dzieje prasy polskiej we Lwowie*, s. 215. Zob. też *Historia nauki polskiej*, t. V, cz. 1, s. 254.

¹⁸⁴ J. Draus, *op. cit.*, s. 20.

¹⁸⁵ Zob. m.in. ibidem; L. Podhorodecki, *Dzieje Lwowa*, Warszawa 1993, s. 187, 195; R. Potocki, *Polityka państwa polskiego wobec zagadnienia ukraińskiego w latach 1930–1939*, Lublin 2003, s. 52.

¹⁸⁶ W 1940 r., podczas doboru wykładowców w Lwowskim Państwowym Konserwatorium, pod adresem Adolfa Chybińskiego padały nieuzasadnione zarzuty szowini-

mu wykształceniu, trwale zapisali się w dziejach kultury i nauki ukraińskiej, działając w różnych instytucjach oraz publikując w czasopismach przeznaczonych dla społeczności ukraińskiej.

Na tle sytuacji polskich czasopism muzycznych wydawanych we Lwowie w okresie II Rzeczypospolitej, wbrew obiegowym opiniom zamieszczanym w ukraińskich opracowaniach, dość korzystnie przedstawia się sytuacja ukraińskich czasopism muzycznych. Czasopisma te, a także ukazujące się liczne artykuły o tematyce muzycznej w czasopismach ogólnych pokazują zarazem inny wymiar działalności społeczności ukraińskiej mieszkającej w II RP. W tym okresie bowiem rynek prasowy zdominowany był przez wydawnictwa ugrupowań narodowych i skrajnie nacjonalistycznych, co przyczyniło się ostatecznie do faktu, że w społeczeństwie ukraińskim prymat poczęła zdobywać koncepcja walki¹⁸⁷. Jednak konstruktywna działalność nastawiona na odkrywanie i promowanie własnej kultury była także podejmowana przez samych Ukraińców aż do samego wybuchu II wojny światowej. W dużej mierze było to możliwe dzięki rzetelnemu wykształceniu zdobytemu przez Ukraińców pod kierunkiem Adolfa Chybińskiego na polskim Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie.

Porównanie sytuacji polskiej i ukraińskiej prasy muzycznej we Lwowie w okresie międzywojennym nasuwa ciekawe wnioski. Jak już wielokrotnie wspomniano, istnienie muzycznych tytułów prasowych nierozzerwalnie wiąże się z działalnością Adolfa Chybińskiego i jego studentów.

Biorąc pod uwagę stosunki narodowościowe w międzywojennym Lwowie, dane z tabeli ukazują wyjątkowo korzystne położenie, w jakim znajdowało się środowisko ukraińskie. Podczas całego okresu międzywojennego naliczyć można we Lwowie taką samą liczbę czasopism wydawanych w języku polskim jak i ukraińskim. Polskie czasopisma muzyczne wychodziły niemal przez cały okres międzywojenny, ukraińskie zaś przede wszystkim w latach trzydziestych. Zdecydowana większość analizowanych czasopism, zarówno polskich jak i ukraińskich, ukazywała się

zmu i ukrajinofobii. Za profesorem ujął się Mirosław Antonowicz, ówczesny działacz ukraińskich organizacji studenckich, dzięki któremu Chybiński otrzymał tam posadę. W ten sposób Antonowicz odwdzińczył się profesorowi za umożliwienie mu studiowania w WIM. U. Hrab, *Adolf Chybiński i lwowska szkoła muzykologiczna*, [w] *Muzykologia we Wrocławiu. Ludzie – historia – perspektywy*, red. M. Gołąb, Wrocław 2005, s.109.

¹⁸⁷ E. Misiło, *op. cit.*, s. 84. Główną, działającą w Polsce nielegalnie ukraińską organizacją terrorystyczną była powstała w 1929 r. Organizacja Ukraińskich Nacjonalistów (OUN). Wcześniej istniała, także nielegalna, Ukraińska Wojskowa Organizacja (1920–1929). Obydwie wspierane były przez Republikę Weimarską oraz Rzeszę Niemiecką. Zob. J. Tomaszewski, Z. Landau, *op. cit.*, s. 67.

Tabela 2
Wykaz polskich i ukraińskich czasopism muzycznych okresu
międzywojennego

CZASOPISMA POLSKIE	CZASOPISMA UKRAIŃSKIE
1. „Gazeta Muzyczna” (1918–1921), dwutygodnik	1. „Музичний Листок” (1925), 1 egz.
2. „Lwowskie Wiadomości Muzyczne i Literackie” (1925–1934), miesięcznik	2. „Боян” (1929–1930), miesięcznik
3. „Kalendarz Muzyczny” (1926–1928), brak danych	3. „Музичний Вістник” (1930), półrocznik
4. „Szopen” (1932), miesięcznik	4. „Музичні Вісти” (1934), dwumiesięcznik
5. „Echo” (1936–1937), miesięcznik	5. „Музична Хроніка” (1934–1939), brak danych
6. „Lwowskie Rozprawy Muzykologiczne” (1938), 1 egz.	6. „Українська Музика” (1937–1939) miesięcznik

przez krótki okres czasu¹⁸⁸. W porównaniu do prasy ukraińskiej, prasa polska stała na wyższym poziomie, zawierając nieporównywalnie więcej artykułów naukowych. Dzięki jednak wykształceniu grona ukraińskich muzykologów na UJK, w drugiej połowie lat trzydziestych środowisko ukraińskie doczekało się także większej liczby fachowych artykułów, co ostatecznie zaowocowało powołaniem specjalistycznego miesięcznika „Muzyka Ukraińska”¹⁸⁹. Warto przy tym dodać, że ze względów finansowych usiłowania założenia we Lwowie polskiego czasopisma muzykologicznego doszły do skutku także dopiero w tym okresie.

Współcześni autorzy ukraińscy uważają, że w latach 1920–1939 „w czasach minimum demokracji i politycznych swobód w państwie polskim i okupowanym [sic!] Lwowie, oprócz 27 wznowionych wydań ukazywało się 575 ukraińskich periodycznych czasopism”. W sumie dawało to liczbę 603 tytułów o bardzo różnorodnej tematyce, które odegrały ważną rolę dla ukraińskiego społeczeństwa¹⁹⁰. Nie wydaje się, żeby świadczyło to o złej sytuacji prasy ukraińskiej w państwie polskim. Kultura ukraińska, a przynajmniej prasa muzyczna w międzywojennym Lwowie, znajdowała się obiektywnie w wyjątkowo korzystnym położeniu. Pomimo trudnej sytuacji kryzysowej, skutecznie hamującej zarówno polski jak i ukraiński ry-

¹⁸⁸ Polskie czasopisma średnio wydawano przez 3,5 roku, ukraińskie przez 2,3 roku.

¹⁸⁹ Lata 1936–1939 ukraińscy badacze określają mianem „polski reżim okupacyjny” lub zgoła nawet „totalitarny”, nie biorąc pod uwagę, że rozwijała się wówczas w Polsce także ukraińska kultura i nauka. *Українські часописи Львова*, t. 3, cz. 2, s. 37; U. Hrab, *Українські учні в Польщі*, s. 139.

¹⁹⁰ *Українські часописи Львова*, t. 3, cz. 2, s. 50.

nek prasowy, niewielka w porównaniu do polskiej i żydowskiej społeczność ukraińska miała możliwość w czasach II RP (przede wszystkim w latach trzydziestych) osiągnąć efekty kulturalne niewiele ustępujące tym osiągnięciem przez społeczność polską, co w dużej mierze mogło mieć miejsce dzięki wyteżonej pracy ukraińskich muzykologów.

Studia muzykologiczne na UJK umożliwiły także Ukraińcom uzyskanie wyższego wykształcenia, przez co wzrastały szeregi ukraińskiej inteligencji. Zdobyte gruntownie, w elitarnym i kameralnym gronie, wiedza i doświadczenie umożliwiły im pracę na polu naukowym, co w przypadku studentów ukraińskich często wiązało się z pionierskimi badaniami nad własną kulturą muzyczną. Większość ukraińskich absolwentów muzykologii działała także w WIM im. Łysenki oraz innych licznych ukraińskich szkołach i towarzystwach istniejących w II RP. Mimo specjalistycznego muzykologicznego wykształcenia, nie zapominali o swoim posłannictwie wobec własnego narodu, podnosząc tym samym ogólny poziom edukacji i kultury muzycznej Ukraińców w Polsce oraz wyznaczając wysokie standardy kwalifikacji zawodowych.

Adolfowi Chybińskiemu swoje początki zawdzięcza także muzykologia ukraińska, o czym do dziś pamiętają ukraińscy badacze, chętnie widząc sukcesję po jego szkole w Katedrze Historii Muzyki Lwowskiego Konserwatorium (obecnie Akademia Muzyczna im. Mykoły Łysenki). Należy jednak pamiętać, że Polacy stanowili większość studentów Chybińskiego, zaś po 1945 r. najwięcej wybitnych absolwentów działało przede wszystkim w Polsce w powojennych granicach, odgrywając kluczową rolę w rozwoju polskiej muzykologii. Dzięki temu mogła dalej się rozwijać ta dyscyplina naukowa, pomimo formalnej likwidacji Zakładu Muzykologii UJK w 1940 r. Dlatego za głównych sukcesorów lwowskiej szkoły muzykologicznej należy przede wszystkim uznać ośrodek warszawski i poznański, nie zapominając także o wpływie na muzykologię krakowską, gdzie jednak znacznie silniej zaznaczyła się działalność Zdzisława Jachimeckiego. Wniosek ten potwierdza list Adolfa Chybińskiego do Mirosława Antonowicza, w którym pisał w 1949 r. z Poznania „Jak Pan widzi – praca moja we Lwowie nie poszła na marne. «Lwów» obsadza muzykologię na naszych uniwersytetach”¹⁹¹.

Rec. Leszek Zasztowt, Joanna Schiller

¹⁹¹ Ю. Ясіновський, *Листи Адольфа Хибінського до Мирослава Антоновича*, [w]

Michał Piekarski

**The Activity of the Polish and Ukrainian Disciples of the Lvov
Musicological School (to 1939)**

Summary

The Musicology Department at University of Jan Casimir in Lviv played a very important role in Polish and Ukrainian science. The Department was established by Adolf Chybinski – outstanding Polish scientist, who directed the Department throughout its existence (1912–1939). In the Department of Musicology studied Poles, Jews and Ukrainians. There were often conducted pioneering research on music, both Polish, European and, to a lesser extent, Ukrainian. Graduates and students of Lviv musicology wrote numerous publications in various Polish and Ukrainian magazines and newspapers. A large number of new music magazines in interwar Poland were established through their activity. The educational and artistic activities of the graduates and students contributed to development in interwar Poland, both Polish and Ukrainian culture and science.

Musica Humana, t. 1, s. 78. Po wojnie Adolf Chybiński kierował Zakładem Muzykologii na Uniwersytecie w Poznaniu. Wśród powojennych kontynuatorów Adolfa Chybińskiego w dziedzinie historii muzyki polskiej Anna Czekanowska wymienia Hieronima Feichta (UW), Zygmunta Szweykowskiego (UJ), Jerzego Morawskiego (UJ i UW) oraz Mirosława Perza (UW). A. Czekanowska, *Ze wspomnień o profesorze*, s. 165.